

# banka

meslek  
ve fikir  
dergisi

Sevgili Okuyucularımız	3	Banka Dergisi
Kalkınma Plânını Uygulama İmkânları	4	Ali Şakir Ağanoğlu
100. Yılında Emniyet Sandığı	11	Mithat M. Özdeş
Elektronik Paraya Doğru	15	Dr. Mustafa A. Aysan
Devalüasyon Lüzumsuzdur	24	Dr. Nezh H. Neyzi
Türkiyede Bankacılığın Yapısı ve Sorunları	26	Hikmet Keyman
Yedek Akçe ve Otofinsman	44	Nejat Gülen
Yeni İş Kanununa Göre Banka Şubeleri ve Müdürler	49	A. Cemalettin Yurdakul
1968 Yılıının Sigortacılığımızda Düşündürdükleri	52	Hayri Başer
İktisadî ve Mali Konjonktür	55	Dr. Mustafa A. Aysan
Piyasa Durumu	59	Yıldırım Kılış

şubat - 1968

cilt : 5 sayı : 2



**YAVRUNUZUN İLERİYE GÜVENLE  
BAKABİLMESİ**

şimdiden yapacağınız tasarruflarla  
mümkündür.

**AKBANK**

---

**BÜYÜK RAĞBET , UZUN TECRÜBE**

**FRUKO**

*Şimdi*

✓ daha

**NEFİS**

✓ daha

**LEZİZ**

• PORTAKAL

• MANDALİNA

• LİMON

• ELMA

DAİMA

**FRUKO**  
içiniz





TÜRKİYE



BANKASI

PARANIZIN  
İSTİKBALİNİZİN  
EMNİYETİ

## Sahibi

Banka Yayınları ve Kültür  
Ltd. Şti. Adına  
Dr. Nezh H. Neyzi

## Yazı İşleri Müdürü

Yıldırım Kalkış

## Basıldığı Yer

Yenilik Basımevi  
31.1.1968

## İdare Yeri

İmam Sok. No. 1 Kat: 2  
Beyoğlu - İstanbul  
Telefon : 49 22 67

## Posta Kutusu

No. 769, Karaköy - İstanbul

## Yönetim Komitesi

Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu  
Necdet Durakbaşa  
Dr. Mustafa A. Aysan  
Alp Gürus  
Dr. Nezh H. Neyzi

## Ankara Temsilcimiz

Hikmet Keyman

## Abone

Yıllık 42 TL. Altı Aylık 21 TL.

## İlan Tarifesi

Arka Dış Kapak 700 TL.,  
Arka İç Kapak, 2. Sah. 500 TL.  
Ön İç Kapak, 1 Sah. 600 TL.  
İç Sahifeler 400 TL.

Abone ve ilân bedelleri Dergi-  
nin T.C. Ziraat Bankası Bey-  
oğlu Şubesindeki 768 numara-  
lı ve T. İş Bankası Parmak-  
kapı Şubesindeki 271 numara-  
lı hesabına gönderilebilir.

## Sevgili Okuyucularımız

Bu sayımızda ilk «İktisadi ve Mali Konjonktür» yazımızı sunuyoruz. Bu sütun, Dr. Mustafa A. Aysan tarafından Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu ve Yıldırım Kalkış ile de istişare edilerek hazırlanmaktadır. Yapılan tahminlerin sizlerin ilgisiyle gelişip, gerek bankacılık alanında, gerekse iş hayatımızda önemli bir boşluğu dolduracağı ümit ve inancındayız.

Emniyet Sandığı, 4/Ocak/1968 tarihinde 100. yılını kutladı. Bu vesile ile Genel Müdür Sayın Mithat Özdeş'in bir yazısını takdim etmekteyiz.

Emniyet Sandığı'nın, tamamen farklı bir amaç ve bünyedeki Ziraat Bankasından ayrılması gereği-  
ne emin bulunmaktayız. Bu hususta hazırlanan ka-  
nun tasarısının gecikmeden Meclisten geçmesini te-  
menni ederiz. Emniyet Sandığı'nın bağımsız bir  
müessese olarak ve faaliyetlerine uygun şekilde teş-  
kilâtlandırılması; sür'atle gelişmesini ve kredi sis-  
temimizde boşluğu hissedilen bir hizmetin gittikçe  
daha iyi karşılanabilmesini sağlayacaktır.

10/Ocak/1968 tarihinde Ankarada toplanan IV.  
Sanayi Kongresi bu defa basında gereği gibi bir akis  
yapamadan geçti.

Bankacılarımız arasında tertiplediğimiz, «Ban-  
kacılığımızda En İyi Etüd Yarışması» na katılma  
süresi 10/Şubat/1968 tarihinde bitmektedir.

Hatırlanacağı üzere, iştirâkci sayısını artırmak  
için bu yıl etüd konusu serbest bırakılmış; ancak  
etüdüün uzunluğu, en fazla, sık satırlı 100 daktilo sa-  
hifesi olarak sınırlandırılmıştı.

Ödüller : I. ye 5000 TL., II. ye 2000 TL. olarak  
tesbit edilmişti.

Bankacılarımızın bu ilk yarışmaya çekimser kal-  
mıyarak katılmalarını dilemekte ve beklemekteyiz.

Sevgi ve Saygularla  
BANKA Dergisi

## KALKINMA PLÂNINI UYGULAMA İMKÂN LARI

Ali Şakir AGANOĞLU

Türkiye iktisaden geri kalmış bir ülkedir. Medenî milletlerin sahip oldukları geçim imkânlarını Türk halkına da temin etmek üzere memleketimizin belirli bir iktisadî güce kavuşturulması ve bu maksatla süratle kalkınması gerekmektedir. 1961 Anayasası kalkınmanın bir plânla yürütülmesini zorunlu kılmıştır. Plân ise, belirli süreler içerisinde, iç ve dış imkânların en isabetli ve en verimli tarzlarda kullanılması suretile sosyal ve iktisadî alanlarda bir takım hedeflere ulaşılmasının yollarını göstermektedir.

1963 yılında uygulanmasına başlanmış ve 1967 de son bulmuş olan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı tesbit edilmiş hedeflere ulaşamamıştır. Bu plân üzerinde siyasi partilerin görüşleri farklı idi. Uygulama devresinde iktidar değişiklikleri olmuş ve bunun neticesi az çok farklı icraat meydana gelmiştir. 1963 ve 1964 yılları İkinci ve Üçüncü Koalisyon Hükümetlerinin icraat devresine rastlar. 1965 yılı dördüncü koalisyonun, 1966 ve 1967 yılları ise AP iktidarının tatbikat devresini teşkil etmektedir.

Gayri safi milli gelir artışları, bu beş yıl içerisinde;

<u>1963</u>	<u>1964</u>	<u>1965</u>	<u>1966</u>	<u>1967</u>
%7.7	%4.9	%4.6	%8.8	%6.6

nisbetlerinde gerçekleşmiştir. Beş yıllık devrede, ekonominin belli başlı sektörlerinde plânda ön görülen gelişme hızlarına ulaşılammış; gelişme plân hedeflerinin altında kalmıştır.

<u>Sektörler</u>	<u>Plânda ön görülen yıllık gelişme hızı</u>	<u>Gerçekleşebilen gelişme hızı</u>
Tarım	% 4.2	% 3.1
Sanayi	% 12.3	% 9.6
İnşaat	% 10,7	% 7,7
Ulaştırma	% 10,5	% 7,7
Diğerleri	% 6,2	% 8,2

1963 ve 1966 yıllarında, tabii şartların elverişli gitmesi sebebiyle bol zirai mahsul elde edilmiş; bunun neticesi olarak gayri safi gelir artışında plân hedeflerinin üstüne çıkmıştır. Gerçekte, tarım sektörü de beklenen gelişmeyi gösterememiştir. Diğer sektörlerdeki gelişmeler dolayısıyla, 1962 de gayri safi milli hasıla içinde % 35,7 nisbetinde olan tarım geliri, 1967 de % 30,1 e düşmüştür. Buna mukabil, sanayi gelirlerinin milli gelir içerisindeki yeri, 1962 de % 14,5 iken 1967 de % 16,5 a yükselmiştir. Ancak, sanayi sektörü gelirlerinin beş yıllık bir devrede bu kadarlık bir nisbet artışı tatmin edici olmaktan çok uzaktır. Gümrük himayesile, kredi ve vergi kolaylıkları ile sanayileşme hareketi devamlı surette teşvik gör - mektedir. Buna rağmen, plânda ön görülen bir hıza ulaşamamıştır.

Atıl iş gücünü değerlendirmek bakımından sanayileşme hareketi ve sanayileşme yatırımlarının İkinci Beş Yıllık Plân devresinde daha fazla dikkat ve itina ile takip edilmesi gerekmektedir.

Birinci Beş Yıllık Plân uygulamasında hedefin üstünde gerçekleşme sadece hizmet sektöründe meydana gelmiş ve bu sektörün milli gelir içindeki payı plânda tesbit edilen nisbetin üstüne çıkmıştır.

Birinci Beş Yıllık Plân uygulamasında hedeflere ulaşamamış olmanın nedenleri başında yatırımların gereken ölçülerde yapılamamış olması gelir. Tesbit edilen rakamlara göre, bu devrede;

<u>S e k t ö r l e r</u>	<u>1963-1967 Plân hedefi</u>	<u>1963-1967 gerçekleşme</u>
Özel sektör yatırımları	27,27 Milyar TL.	29,61 Milyar TL.
Kamu sektörü yatırımları	40,73 Milyar TL.	34,05 Milyar TL.
Toplam.....	68,— Milyar TL.	63,66 Milyar TL.

özel sektör ön görülen yatırım meblağını 2,34 milyar lira aşmış; buna mukabil, kamu sektörü yatırımları 6,68 milyar lira noksan gerçekleşebilmiş ve netice itibarile, beş yıllık toplam yatırımlar plân hedefinin 4,3 milyar lira altında kalmıştır. Gerçekleşme nisbeti % 93,55 dir. Sektörlerin yatırım gerçekleştirmeleri, % 68,63 nisbetile en düşük enerji sahasında vâki olmuş; % 127 ile turizm en yüksek nisbeti bulmuştur. Ekonomimizdeki yeri ve yatırım meblağı itibarile önemli olan tarımda ise, %77,35 nisbetinde kalmıştır. Sanayi sahasında yatırımlar, yalnız imâlât sanayiinde % 102,53 nisbetine çıkmış olarak plân hedefinin biraz üstündedir. Dikkati çeken bir husus, konut yatırımlarının % 102,39 nisbetini bulmuş ve plânda ön görülen meblağdan 429,8 milyon lira daha fazla gerçekleşmiş olmasıdır. Beş yılda 29,611 milyar liralık bir yekûn tutan özel sektör yatırımları içerisinde % 43,8 nisbetile en geniş yeri 12 milyar 966 milyon liraya balığ olan konut yatırımları almaktadır. Bu saha ise ekonominin sektörleri arasında en az verimli olanıdır.

Birinci Beş Yıllık Plân uygulaması, iç ve dış siyasi sebeplerle yeteri kadar kaynak bulunamamış ve bulunabilen imkânların da en verimli sektörlerle kanalize edilememiş olması yüzünden beklenen neticeyi tam vermemiştir. Şimdi, bu tecrübeden sonra, 1968 yılında uygulanmasına başlanacak İkinci Beş Yıllık Plânın daha çok dikkat ve itina ile yürütülmesi gerekiyor.

İkinci Beş Yıllık Plân da, birincisinde olduğu gibi yine yılda ortalama % 7 kalkınma hızı sağlamayı ve beş yılda Gayrı Safi Milli Geliri % 40,3 nisbetinde artırmayı ana hedef almıştır. Bu suretle, 1965 fiyatlarıyla, 1967 de 85,1 milyar lira olarak hesap edilen milli gelirin 1972 yılında, 119,4 milyar liraya çıkması, fert başına isabet eden yıllık gelirin de 2.580.- liradan 3200.- liraya yükselmesi ön görülmektedir. Bu hedeflere ulaşılabilmesi, ekonominin bütünü ile gelişmesine ve yapısal bir takım değişikliklerin gerçekleşmesine bağlı görülmektedir. Sanayii hızla geliştirmek ve milli gelir içerisinde sanayi gelirinin yükselmesini sağlamak amaç edinilmiştir. Yatırımlara, özellikle sanayii geliştirici bir istikâmet verilmesi düşünülmüştür. Daha ileri teknik kullanılması suretile tarımın düşük verimli bir saha olmaktan çıkarılması ve mümkün olduğu kadar tabii tesirlerden kurtarılması gerekmektedir. Başlıca üretici sahalardan biri olarak tarımda yıldan yıla % 4,1 nisbetinde verim artışı hesap edilirken, sanayide yıllık ortalama % 12 nisbetinde gelişme sağlanması esas tutulmuştur. Beş yıl içerisinde 2,5 milyon yeni iş gücü sahası açılacağı tahmin edilmektedir.

Uygulama bu istikâmette gelişir ise, beş yıl sonunda, 1972 de sanayi, milli gelire katkısı itibarile daha hâkim bir saha haline gelecektir. 1967 de milli gelir içinde % 16,3 nisbetinde yer alan sanayi gelirinin 1972 de % 20,5 nisbetine yükselmesi ön görülmektedir. Öte yandan, Türkiyenin sadece ziraat mahsulleri ihraç eden bir memleket olmaktan çıkarak sınai mamullerini de dış piyasalara satabilen bir nitelik kazanması hususu İkinci Plân devresi çalışmaları içerisinde yer almaktadır.

Böyle bir neticeye ulaşılabilmesi için, İkinci Beş Yıllık Plân devresinde 119 milyar liralık yatırım yapılması; bu meblâğın 109,1 milyar liralık kısmının yurt içi tasarruflarla, 9,9 milyar lirasının da yurt dışı kaynaklardan sağlanması hesap edilmiştir. Bu yatırımların, % 22,5 nisbetinde önemli kısmı sanayie ayrılacaktır. Enerji sahası ile birlikte beş yılda sanayie yapılacak yatırımlar 38 milyar liralık bir hacimdadır.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânının birinci dilimini 1968 programı teşkil etmektedir. Hazırlanmış olan bu programın uygulanmasına 1968 malî yılı bütçesile başlanacaktır. 1968 yılında, cari fiyatlarla 20.850 milyon liralık yatırım yapılması tasarlanmıştır. Bunun 1.400 milyon liralık kısmı stok artışları olarak hesap edilmekte, 19 milyar 450 milyon liralık büyük kısmını da yeni sermaye yatırımları teşkil etmektedir. Bu yatı -



rımların 11,173 milyar lirasının kamu sektöründe, 9,677 milyar liralık kısmının ise özel sektörce yapılacağı tahmin edilmektedir. Stok değişmelerinin 500 milyon liralık kısmının kamu sektörüne ve 900 milyon liralık kısmının ise özel sektöre ait olacağı hesap edilmiştir.

Tasarlanan bu yatırımları karşılamak üzere;

2.060 milyar lira için dış kaynaklar  
8.930 milyar lira için yurt içi özel tasarruflar,  
9.095 milyar lira için yurt içi kamu tasarrufları, ve  
765 milyon lira için iç istikrazlar kullanılacağı

hesaplanmıştır.

Ekonomiye belirli bir hız ve güç kazandıracağı düşünülen yatırımların tamamen gerçekleştirilebilmelerinin mümkün olup olamayacağı, bu yatırımlar için kullanılacak kaynakların durumuna bağlı bulunuyor. Geçen beş yıl içerisinde olduğu gibi 1968 yılında da dış kaynaklardan sağlanacağı öngörülen 2,060 milyar liralık imkânın tamamen realize edilebileceği şüphelidir. Konsorsiyum kredileri, özel yabancı sermaye, bedelsiz ithalât, turizm ve işçi dövizleri... gibi çeşitli yol ve vasıtalarla memlekete geleceği tasavvur olunan bu meblağın % 38,8 nisbetini teşkil eden 800 milyon liralık kısmının özel sektör tarafından kullanılması tensip edilmiştir.

Konsorsiyum kredileri tamamen proje finansmanı şeklini almıştır. Projesi olmadan bu kredilerin bir yatırım sahasında kullanılması mümkün değildir. Diğer taraftan; konsorsiyuma dahil memleketler, Türkiye'ye yapacakları kredi yardımlarını Türkiyenin siyasi durumuna olduğu kadar kendi iktisadi ve mali imkânlarına göre ayarlamaktadırlar. Bu meyanda, Amerika Birleşik Devletleri, 1967 de dış tediye müvazenesinin 3,5 milyar dolar açık vermiş olması karşısında, dış ödemeleri kısıtlayıcı birtakım tedbirler almak zorunda kalmıştır. Böylece, Amerika dışına özel sermaye ve banka kredileri çıkışlarını ve turist harcamalarını bir takım tedbirlerle azaltma yoluna gitmektedir. Türkiye'ye yardım konsorsiyumuna % 60 nisbetinde Amerika iştirâk etmektedir. Bu memleketin dış tediyele ilgili her kararı Türkiye'yi ilgilendirmektedir.

1968 yılı için;

332 milyon dolarlık kısmı yatırım malları,  
418 milyon dolarlık kısmı hammadde,  
85 milyon dolarlık kısmı istihlâk maddeleri olmak üzere,

835 milyon dolarlık ithalât yapılması tasarlanmıştır.

Buna karşılık olarak, 540 milyon dolar tutarında ihracat yapılabileceği hesaplanmıştır. Dış kredilerin yeteri kadar kullanılmaması halinde yeni sanayi kuruluşları için lüzumlu yatırım malları ve mevcut sa-

nayie yeterli hammadde sağlanamayacaktır. Bu sahalardaki noksanlar ise, programın gerçekleşme oranını düşürecektir.

Diğer taraftan, yatırıma kalbedilmek üzere yurt içi özel tasarruflarla 8,930 milyar lira sağlanması hususu da yüzde yüz gerçekleşmesi mümkün olamayacak bir faraziye. Bu faraziye, özel tüketimde yıllık artışın % 4,9 nisbetinde olacağı, fert başına tüketim artışının % 2,3 nisbetinde kalacağı hesabına dayanmaktadır. Halbuki, 1967 yılında hayat pahalılığı % 8-9 nisbetlerinde artmış, özel tüketimdeki artış ise % 13 nisbetini bulmuştur. 1968 yılında bu temayülü geri çevirecek önemli ve belirli bir değişme görülememektedir. 1968 uygulama programı içerisinde, tasarrufların ve yatırımların gerçekleşmesi hususunun, her şeyden önce fiyat istikrarının devamına bağlı olduğu belirtilmiştir. Fiyat istikrarını bozucu hadiselerle karşı gerekli tedbirlerin alınacağına da programda yer verilmiştir. Ancak, 1967 içerisinde fiyat yükselişlerinin önlenememiş olması bir gerçektir.

Diğer taraftan, yurt içi özel tasarruf olarak hesap edilen ve yatırıma tahvil edileceği kabul olunan 8,930 milyar lira, gayri safi milli hasılaya nisbetle % 9 civarında bir meblağı ifade etmektedir. Fert başına yıllık gelirin çok yüksek olduğu ülkelerde dahi yıllık tasarruflar % 6-10 nisbetleri arasında değişir iken Türkiye gibi fert başına yıllık geliri az, buna mukabil tüketimi devamlı surette artan ve en zaruri ihtiyaçlar dahi layikile karşılanamıyan bir ülkede yıllık özel tasarrufların % 8-9 nisbetlerinde gerçekleşebileceğini kabul etmek mümkün değildir. Bu itibarla, yurt içi özel tasarrufların karşılık tutulduğu yatırımların tamamen gerçekleşebileceği şüphelidir.

9,095 milyar lira olarak hesab edilen yurt içi kamu tasarruflarına gelince, bunlar genel ve katma bütçeli dairelerin gelirlerinden sağlanacaktır. Hazırlanan 1968 mali yılı bütçesinde; genel ve katma bütçeli dairelerin toplam gelirleri 21,660 milyar lira olarak tesbit edilmiştir. Bu meblağın;

17.151	milyon lirasının	vergi gelirlerle,
906	milyon lirasının	vergi dışı bütçe gelirlerle,
750	milyon lirasının	tasarruf bonolarile,
1.585	milyon lirasının	karşılık paralar ve proje gelirlerle,
158	milyon lirasının	fonlarla,
1.110	milyon lirasının	da ek finansman -iç borçlanmalar. yolu ile,
21.660	milyon lira	sağlanacağı hesap edilmiştir.

Bunlardan vergi gelirlerinin; 1967 vergi gelirlerine nazaran % 13,2 bir artış göstereceği, vergi dışı bütçe gelirlerinde ise artışın % 29,7 nisbetinde vaki olacağı tahmin edilmiştir. Milli gelir artışının ortalama % 7 nisbetinde gerçekleştirilmesi düşünülen bir iktisadi bünyede, vergi gelirlerinin ve diğer gelirlerin daha yüksek nisbetlerde verim sağlanması

ancak yeni vergiler ihdasile, yeni kaynakların açılması mümkün olabilir. Yeni vergilerin ise iktisadi bünye üzerinde geliştirici etkiler yapmayacağı ve yatırım hareketlerini engelliyeceği muhakkaktır. Ek finansman olarak sağlanması düşünülen 1,110 milyar civarındaki imkânın da iç istikrazlar şeklinde yine iktisadi bünyeyi zorlayacağına ve özel sektörün tasarruf ve yatırımlarını daraltacağına şüphe yoktur.

Bu şartlar altında, bütçede tesbit edilen gelir kaynaklarının 1968 mali yılı içerisinde tamamen gerçekleşmesini beklemek hatalı olur (\*) Nitekim, geçen yıllar bütçelerinde bu kaynaklardan tahmin olunan hasılat alınamamış, bir taraftan programlarda ön görülen yatırımlar yapılamamış; diğer taraftan da, en zaruri harcamaları yapabilmek için hazine borçlanmak zorluğunda kalmıştır. Bütçe açıkları şeklinde gelişen hazine borçlanmaları ise, ekonomiyi etkilemekten geri kalmamıştır. Bütçe açıklarının ve dış tediye müvazenesini sarsan dış borçlanmaların paramızın değerine ve iç piyasada fiyat istikrarına menfi yönden tesirleri devam etmektedir.

Son dört yılın birikmiş nakit açığı olarak, 1967 sonunda Hazinesin Merkez Bankasına borcu 3 milyar lira civarında idi. 1968 mali yılı içerisinde bu nakit açığının kapatılabileceğini gösteren herhangi bir emare yoktur. Tersine, 1968 programı uygulama devresinde, mali kaynakların yetmemesi ve yeniden borçlanmalara gidilmesi kuvvetli bir ihtimâl halindedir.

Türkiyenin iktisadi kalkınma gayretleri, kendi imkânlarına olduğu kadar yardım aldığı memleketlerin iktisadi ve siyasi durumlarına da sıkı sıkıya bağlı bulunmaktadır. Sürüp giden Kıbrıs buhranı bir taraftan memleketimizi bir takım fevkalâde masraflar yapmağa mecbur etmekte; öte taraftan, Türkiye'ye yabancı sermayenin ve kredilerin yeteri kadar gelmesine engel teşkil etmektedir. 1967 Haziran ayında vuku bulan İsrail-Arap Harbinin yarattığı gerginlik ve halen devam eden buhran dış ilişkilerimiz üzerinde etki yapmaktadır. Sterlin'in devalüasyonundan sonra Amerikan dolarının durumunu koruma zorluğu Amerika Birleşik Devletlerini bir takım tedbirler almaya ve dış yardım ve kredileri daraltmaya mecbur etmektedir. Viet-Nam savaşı dolayısıyla Amerikanın dış tediye müvazenesi aleyhine devam etmektedir.

Bu şartlar altında, memleketimizde hazırlanan plân ve programlar ölçüsünde kalkınmayı gerçekleştirebilmek çok ciddi gayretler sarfedilmesine ve milletçe bir çok fedakârlıkların göze alınmasına bağlı bulunmaktadır.

(\*) Ağanoğlu'nun bu görüşü; Dr. Mustafa Aysan'ın «İktisadi ve Mali Konjonktür» sütunumuzda, 1968 yılında fiyat artışları dolayısıyla gelir tahminlerinin programa göre daha fazla olarak gerçekleşeceği yolundaki görüşüne uymamaktadır. Ancak, Ağanoğlu olsun, Aysan olsun bütçenin açık vereceği hususunda birleşmektedirler. BANKA

MUTFAKTA • BANYODA • SANAYİDE

EN MÜKEMMEL YAKIT

**AYGAZ**

AYGAZ BAYİNE MÜRACAATINIZ  
VEYA  
MERKEZİMİZDEKİ

**471130**

**471131-471132**

NUMARALARA BİR TELEFON ETMENİZ KAFİDİR

KİSİMET



## 100. YILINDA EMNİYET SANDIĞI

Mithat M. ÖZDEŞ

(Emniyet Sandığı Genel Müdürü)

Emniyet Sandıklarının ilk prototipleri bundan 700 sene evvel Almanya'da ortaya çıkmıştır.

Bilâhare Rönesans hareketi içinde, ve «hemcinsine acıma ve yardım (charité)» fikir ve hissinden kuvvet alarak, 500 sene evvel İtalya'da hassaten profesör rahipler tarafından kurulmuş ve inkişaf etmişlerdir.

Bizde ilk defa bu ihtiyaç ve lüzum büyük devlet adamı Mithat Paşa tarafından görülmüş ve Niş Valiliği sırasında kurduğu ve bugünkü Ziraat Bankasının özünü teşkil eden Memleket Sandıklarından sonra, İstanbul'da Şûrayı Devlet Reisliğine tâyin edildiği zaman «İstanbul Emniyet Sandığı» nı tesis ve hizmete sokmuştur.

Bütün diğer memleketlerde olduğu gibi, bizde de Emniyet Sandığı, halkın fakir olanlarına öncelik tanımak suretiyle menkul ve gayrimenkul her nevi maddî teminat mukabilinde mümkün olduğu kadar uzun vâdeli borç veren bir mali müessesedir. Bu sıfatla muhtaçların sinsi ve gaddar düşmanı «tefecilerin» karşısındadır.

### Tasarruf Bankası

Tevzi ettiği paraları devamlı bir kaynağa bağlamak mecburiyeti, bunların her şeyden evvel «Dinamik Tasarruf» u toplayan birer «Tasarruf Bankası» olarak çalışmasını zorunlu kılmıştır.

Nitekim, bizde de kendi el yazısıyla zamanın hükümdarına verdiği kuruluş esbabı mucibe mazbatasında Mithat Paşa şöyle demektedir:

«Emniyet Sandığı, asker ve hademe ve amele ve esnaf çocukları ve fukara güruhunun velhasıl her sınıf halkın arttırdıkları paraları hıfzedeip sahibi istediği vakitte işlemiş faizi ile birlikte eline teslim etmek için vaz-u ihdas edilmiştir.»

Bu kuruluşun politik ve ekonomik ciddi zorluklar devresine rastlaması sebebiyle devletin o sırada böyle bir teşebbüse sermaye tahsisi mümkün olamadığından yegâne kaynağı teşkil eden mudileri tatmin ve celp etmek bakımından Bankanın mevduatına devlet kefâlet vermiştir.

Emniyet Sandığı kuruluşundaki esas ve gayelere tamamen sadık kalmak şartıyla çalışıp inkişaf ederek 1968 Ocak'ında 100. yılını tamamlamış pek nadir milli müesseselerimizden biri ve hepimizin göğsünü iftiharla kabartacak ilk milli tasarruf bankamızdır.

Kurulduğu senelerde dünyada hâkim tatbikatın «Mahallî Bankacılık» olması hasebiyle «İstanbul Emniyet Sandığı» olarak İstanbul'da kurulan Banka, o günden bu yana Osmanlı İmparatorluğunun geçirdiği muhtelif şiddetli siyasî, ekonomik ve malî buhranları muvaffakiyetle atlatmış, müteber ve fakat daha ziyade bir İstanbul şehri bankası hüviyetinde kalmıştır.

Bu muvaffakiyetin istihsalinde 1907 yılından sonra hem maddî hem meslekî fiili alakâ ve yardımını Sandıktan esirgememiş olan T. C. Ziraat Bankasının mühim rolü ve payı olmuştur. Filvaki, bilhassa 1895 yılından sonra, harp devrelerinin yarattığı sıkıntılı şartlar yanında Saray mensuplarına açılan ve tahsil edilemeyen bazı krediler ve diğer taraftan Sandığa imtiyaz olarak el koymak isteyen bazı ecnebî malî zümrelerin kasden çıkardığı fena şayialar yüzünden sarsılma tehlikesi geçirmiştir. İşte bu sırada, (1907 yılında) bünyesinin takviyesi maksadile T. C. Ziraat Bankasının malî yardımını görmüş ve bu münasebetle de mezkûr Bankaya bağlanmıştır.

Cumhuriyet devrinde Millî Müesseseler reorganize edilirken iki kurum arasındaki sıkı bağ aynen muhafaza edilmiş, 1937 yılında yürürlüğe konan 3202 sayılı T. C. Ziraat Bankası Kanununun 25 nci maddesi ile Sandık «Emniyet Sandığı, Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasına bağlı, hükmi şahsiyeti hâiz ve mezkûr Bankanın murakabesine tâbî bir müessesedir» şeklinde tarif ve o suretle idare edilegelmiştir.

Cumhuriyetten sonra milli bankacılığımızın atıldığı kuvvetli hamleyle Sandık da 1942 den itibaren katılarak şubeler açmaya başlamış ve bu suretle inkişaf süratini arttırmıştır.

Sandığın, açılış tarihleri itibariyle hâlen mevcut şubeleri şunlardır.

1868	Sandık	Müdürlüğü	1955	Üsküdar	Şubesi
1868	Merkez	Şubesi	1957	Saraçhane	»
1942	Kadıköy	»	1957	Beyazıt	»
1944	Ankara	»	1958	Küçükpazar	»
1944	Beşiktaş	»	1958	Aksaray	»
1944	Eminönü	»	1958	Moda	»
1949	Bursa	»	1958	Kasımpaşa	»
1949	Pangaltı	»	1963	Beyoğlu	»
1949	Fatih	»	1967	İzmir	»
1953	K. Mustafapaşa	»	1968	Samsun	»
1953	Bakırköy	»			
1953	Eyüp	»			

Bu teşkilâtla 100. yıla varan Sandığın daimi bir inkişaf gösteren muamelelerinin seyrini, çok umumi hatlariyle, aşağıdaki tabloda görmek mümkündür.

Yıllar	Tevdiat Bakiyeleri		Plâsman Bakiyeleri
1868	0.013	(Milyon lira olarak)	0.013
1869	0.032		0.029
1870	0.038		0.042
1880	0.064		0.068
1890	0.309		0.309
1900	0.114		0.189
1923	2.327		2.301
1942	15.311		12.866
1950	37.001		31.860
1956	84.687		68.028
1960	107.451		74.694
1965	187.590		145.00
1966	229.841		169.000
1967 (Ekim sonu)	251.036		187.609

Sıhhatli bir demokrasi için kıymetli bir unsur olan «Sosyal Destek Kredisi» dağıtan bir mali müessese olması hasebiyle bütün milletimizi bu fonksiyondan faydalandırması kaçınılmaz şerefli bir vazife olduğundan, bugün Türkiyemizde yerleşmiş olan Şubeli Bankacılık sistemi içinde Emniyet Sandığının da bütün memleket sathında şube açması lüzumu tabiidir.

Banka bu yolda müstakbel faaliyetini plânlamış ve tatbikatına da geçmiştir.

Uzun vâdeli umumî plânın müspet ve süratle tatbikini teminen, bankanın müstakil bir iktisadî kamu teşekkülü haline konması prensip

İtibariyle kabul edilmiş olup lüzumlu kanun tasarısı halen Türkiye Büyük Millet Meclisindedir.

Ekseri milletlerde bu bankalar ya bir kamu teşekkülü veya kamu kontrolunda birer kuruluşlardır.

Bizim gibi geri kalmış toplumlarda ise bu alâkanın daha da genişletilerek, bütün kamu hizmetindeki müesseseler ve bu meyanda bilhassa malî müesseselerin fiilî alâka ve işbirliğine ihtiyaç vardır. Bu işbirliği, bu müesseselerin mevduat ve ankes gibi seyyal varlıklarından cüz'î de olsa bir kısmının, her halde tercihan, Emniyet Sandığına yatırılması suretiyle, toplumun millî tasarrufunun bir parçasının yine toplumun pek ciddi ve ıstıraplı ihtiyaçlarının karşılanmasına tahsisi şeklinde tecelli edebilir; ve etmesinde de gerek sosyal adalet prensipleri, gerekse uzun vâdeli sıhhatli demokratik düzenin tesisi bakımından, isabet ve zaruret vardır.



## MUHASEBE MAKİNALARI

Alacaklı ve Borçlu Cari Hesaplar — Faizli Ekstreler —  
Tasarruf Hesapları — Şubeler Hesapları — Senet Kayıtları  
Kalite ★ Organizasyon ★ Bakım

### BÜROMAKİNE

TİCARET ve SANAYİ LİM. ŞTİ.

Bankalar Caddesi 54 Karaköy - İSTANBUL

Telefon: 44 21 19 - 49 77 81

Sümer Sokak 7/4 ANKARA

Tel : 12 83 10



## ELEKTRONİK PARAYA DOĞRU

Dr. Mustafa A. AYSAN

Banka Dergisinin Ekim-1967 sayısında Yurdumuzda çek kullanımının yaygın hale getirilmesinde bankalarımıza düşen görevlerden söz etmiştim. Bu yazıda, birbirinin yüzde yüz aksi iki durumu ilgi çekiçi bir karşılaştırma halinde sizlere sunabilmek için, Amerika Birleşik Devletleri bankacılık sisteminin ödeme vasıtalarının geleceği hakkında ne türlü meselelerle uğraşmakta olduğunu anlatmak istiyorum. Amerikan (ve bütün Batı ülkeleri) bankacılık sistemlerinde modası geçmek üzere olan çeklerle ödeme usulünü yaygınlaştırmakta bile ne kadar güçlük çekiyoruz? Batı ülkelerindeki bu türlü gelişmeler hakkında yazıp okumak, bilmem üzüntülerimizi hafifletir mi?

«Forbes» Dergisi Nisan 1967 sayısının kapağında büyük harflerle şu soruyu soruyor: «Para gerçekten gerekli midir?» Bütün kişi ve kurumlar için, işletmeler için ve bütün ekonomik birimler için paranın gerekli olduğu şüphesizdir. Ancak satınalma gücünü kullanmak için, banknot ve çeklerin elden ele dolaştırılması şart mıdır? Amerika Birleşik Devletlerindeki bazı gelişmeler, kısa bir süre sonra bu şartın ortadan kaldırılabilceğini göstermektedir. Yukarıda sözü geçen dergide anlatılanlardan yararlanarak, sizlere bu gelişmeleri ve bu gelişmelerin bankacılık, aileler ve işleme hayatında ortaya çıkarabileceği değişimleri özetlemek istiyorum. Amerika'dan yazdığım mektuplarda (\*) sizlere elektronik makinaların mümkün kıldığı ve ilerde kılaçağı gelişmeleri anlatmıştım. Bunlar arasında bir de ilerdeki «çeksiz toplum» dan söz etmiştim. Bu yazı, bu işin nasıl gerçekleştirileceği konusundaki ayrıntıları verecektir.

Elektronik makinaların gerçekleştirdiği ve gerçekleştirebileceği kolaylıklar, sadece hesap ve kayıt tutmada, haberleşmede sağladıkları hızla kalmamış, özellikle bankacılık alanında mesleğin mahiyetini temel-

(\*) Banka Dergisi (1967 Sayı: 2, 3, 5, 6).

den değiştiren y6nler almıştır. unk6 elektronik makinalar yardımı ile paranın ve b6t6n 6deme vasıtalarının 6zelliği değiştirilebilecek, para ve ekle 6deme sistemlerinde g6zle g6r6l6p elle tutulabilen satınalma g6c6, elektronik para devrinde bir kavramdan, çok k6uk tutarlardaki bazı muameleler dışında kalan b6t6n muamelelerde elektronik makinaların bilgi depo ettikleri bandlar 6zerinde elektronik bir y6klemiden ibaret kalacaktır. Para alış verışi yapan ticaret bankalarının, bu gelişme ile mahiyet değişikliğine uğramaları normal karşılanmalıdır.

ekle 6demelerin çok sınırlı 6l6lerde kaldığı 6lkemizdeki ilkel 6deme usullerine (\*) bakılarak, 6deme vasıtalarında d6ř6n6len bu değişikliklerin hen6z hayal safhasında olduğu sanılmamalıdır. Yukarıda s6z6 geçen derginin r6portajına g6re, bu alanda alışan IBM, Addressograph-Multigraph, Diebold, Burroughs, National Cash Register, American Telephone and Telegraph gibi b6y6k işletmeler, bu amacı gerçekleştiren makinaların imalatına ve satışına başlamış ve Bank of America gibi bankalar uygulamaya geçmiş bulunmaktadırlar. Dergi, gelişmenin son safhasında 6deme vasıtasının ne hale geleceğini şu 6rnekle açıklıyor: Belirli bir aylık geliri olan memura (emekçiye) artık aybaşlarında 6creti ekle 6denmiyecek, bunun yerine aylığından gerekli kesintiler yapıldıktan sonra eline geçmesi gereken net para miktarı, elektronik makinalarda bir band 6zerine geçirilecektir. Bu band, memurun iş yerindeki elektronik makinadan, buna bağlı olarak çalışan, bir bankadaki elektronik makinaya otomatik olarak aktarılacaktır. Memurun iş vereni, eğer isterse, herg6n, hatta her saatte 6cret 6demesi yapabileceek ve bu 6cret miktarı memurun bankasındaki elektronik hesaba derhal aktarılabilir. Bu suretle memurun işvereni için 6cretler ve ilgili kesintilerin kayıtlarını tutmak l6zumu ortadan kalkacağı gibi, her 6cret 6deme g6n6nde kesintilerin hesaplanması ve memur ve işçilere 6denecek 6cretler için ayrı ayrı ekler yazılması işi de ortadan kalkacaktır. Bu sonucun 6nemli miktarda b6ro işini ortadan kaldıracadığı ř6p-hesizdir. Sistemin memur için faydası, 6cretini daha kısa s6relerde alabilmenin imk6n dahiline girmesidir. Amerika'da genellikle 6cretler işledikten sonra 6dendiğinden, aylık alan bir memur, aslında iş vereni-ne kazandığı 6crete eşit bir miktarda 29-30 g6nl6k bir borç vermiş olmaktadır. Elektronik para sistemi, bu durumu da ortadan kaldıracabilecektir.

Banka'daki elektronik makina, memurun satınaldığı eşya için ban-

(\*) 30-40 bin liranın ve bir defasında 170 bin liranın çanta içinde, ya da gazete k6đıtlarında sarılı olarak banka veznelerine 6dendiğini veya banka veznesinden alınıp çanta, ya da gazete k6đıtlarında paketlenmiş şekilde taşındığını şahsen çok g6rm6ř6md6r.

kaya yine elektronik olarak aktarılacak olan faturaları da otomatikman ödeyecek, meselâ memurun satınaldığı bir elbise bedelini, elektronik olarak memurun hesabından, elbisecinin hesabına aktaracaktır. Memurun aydan aya ödediği taksitler varsa, bunlar otomatik olarak hesabından düşülecektir. Memurun herhangi bir mağazadan ay sonunda bedeli ödenmek üzere veresiye aldığı malların bedeli, elektronik makinada depo edilecek ve her ay başında memurun hesabına otomatikman aktarılarak, alacak tahsil edilecektir. Bu suretle memur her ay başında aylık fatura, ya da hesap puslaları ödemek için oturup çek yazıp postalamak, ücretini aldığı gün de bankaya ücret çekini yatırmak işlerinden kurtulmuş olacaktır. Geçen ders yılında bulunduğum Stanford Üniversitesinin Araştırma Enstitüsü tarafından yapılan ve sonuçları gizli tutulan bir araştırmaya göre, elektronik ödemeler sistemi ile, posta idaresinin külfeti de önemli ölçüde azaltılabilecektir.

Hattâ istendiği ve makina ona göre programlandığı takdirde, elektronik makina, memurun belirli bir borcunu derhal ödemesi ile ay sonlarında ödemesi hallerinden hangisi memur için daha kârlı ise ona göre ödemeler yapılmasını da otomatikman sağlayacaktır. Ayrıca, banka ile memurun yapacağı anlaşmaya göre, bazı aylarda gelirinden çok harcama yapması halinde memura, faiz karşılığında kısa süreli borçlar da otomatikman verilebilecektir. Meselâ, memurun hesap bakiyesi \$ 1000 iken, \$ 1200'lık bir harcama yapması gerekse, makina gelen faturayı geri çevirmeyecek, memura otomatikman \$ 200'lık bir kredi vererek, faizini işletmeye başlayacaktır.

Ayrıca, bankadaki makinanın, aylık gelirin normal harcamaları karşılayacak miktarından fazla olan kısmını memur için kârlı alanlara otomatikman yatırılmasını sağlayacak şekilde programlanması da mümkün olacaktır.

Bu düzen içinde memur ve ailesinde harcama yapan diğer kişiler cüzdanlarında para yerine küçük plâstik bir kart taşıyacaklar, bu kartın üzerinde sadece hüviyetleri ve bankadaki hesap numaraları bulunacaktır. Mağazalarda alış-veriş yapınca bu kart mağazanın kasiyerine gösterilecek, kasiyer, memurun yaptığı alış tutarını kasaya hesap numarası ile birlikte işleyecek, kasa makinası mağazanın elektronik merkezine bağlı bulunacağından, mâl bedeli ve memurun hesabına otomatikman geçirilmiş olacaktır. Mağazanın elektronik makinası da bankadaki elektronik merkeze bağlı bulunacağından, ay sonlarında memurun mağazadaki borcu, otomatikman bankaya aktarılacak ve burada borç, memurun hesabından mağazanın hesabına otomatik bir aktarma yapılması suretile ortadan kalkacaktır.

Çekle ödemeler sisteminin sağladığı kolaylıklar, bugüne kadar, A.B.D. ekonomisinin gelişmesinde çok önemli rol oynadığı halde, za-

manımızda ödemelerinin %90'ını çekle yapan bu ekonomide, günde 70 milyon ve yılda 20 milyarın üzerinde çek yazılmakta, bu çeklerin basılması, yazılması, muhataplarına gönderilmesi faaliyetlerinin gerçekleştirelmesi için harcanan çaba ve masraflar, ekonomiye yük olmaya başlamış bulunmaktadır. Bu çeklerin işleme tâbi tutulması işleri sadece bankacılık sistemine yılda 3,3 milyar dolara mal olmaktadır. Çekle ödemeler sisteminin işletmelere, diğere kişi ve kurumlara kaçâ mal olduğunu tahmin etmeye bile imkân yoktur.

Bu gelişmenin Amerikan Bankacılık Sistemi üzerindeki etkilerinin çok derin ve geniş olacağı tahmin edilmektedir. En başta bankalardaki vezne işlemlerinin gittikçe azalacağı ve bir gün ortadan kalkacağı şüphesizdir. Bankacılar, teknik banka muamelelerinden çok, müşterinin ekonomik kararları için başvurduğu danışmanlar haline gelecektir. Elektronik para düzeninde özellikle hizmet muamelelerinden doğan banka kazançları artacaktır. Örnek olarak banka, müşterinin alış - veriş yaptığı mağazalardan gelen faturaları otomatik olarak ödedikçe, fatura başına bir komisyon alacaktır. Hesabında para yokken çek çeken her müşteriye belirli sınırlarla sağlanacak otomatik kredilerin faiz ve komisyonları da muhtemelen normal kredilerden daha yüksek olacaktır. Ek olarak banka, müşterisi olan bankalara sağladığı danışma ve yol gösterme faaliyetleri karşılığında bir ücret alacaktır. Gerçekten bu sonuncu faaliyetleri, bankalar, daha şimdiden genişletmeye başlamışlardır. Örnek olarak Amerikanın büyük bankalarından biri (First National City Bank of New York) bir seyahat acentasına sahiptir: bilet satın alan müşteriler, seyahat çeklerini bankadan almakta, istedikleri takdirde seyahatlerini finanse etmek için bankadan kredi alabilmekte ve kendilerini kredi kartlarını da yine aynı banka vermektedir.

Elektronik para, banka cesametlerini de etkileyecektir. Aslında, bankacılığın son 10 yıldaki hızlı gelişmesi Amerika'da geleneksel olarak kurulup işletilen tek-şubeli küçük banka tipini azaltmış, büyük bankalar, üstün rekâbet durumları sebebiyle bankacılık alanında daha hâkim duruma gelmişlerdir. A.B.D.'de bugün 14.000 banka vardır; fakat bunlardan 2000'i, muamele hacminin % 90'ını ellerinde bulundurmakta geri kalan 12.000 banka ancak muamele hacminin % 10'u kadar küçük bir kısmını gerçekleştirmektedir. Elektronik para düzeni kurulunca, banka cesametinin büyüyeceği, banka sayısının azalacağı, muamelelerin daha büyük bir kısmının çok-şubeli daha az sayıda bankalar tarafından gerçekleştirileceği tahmin edilmektedir. Bu düzen içinde küçük bankalarla, küçük şubelerin rekâbet şartlarının son derece güçleşeceği kolayca anlaşılabilir bir noktadır.

Aynı sebeplerle, banka şubeleri sayısında da bir azalmanın ortaya çıkacağı tahmin olunmaktadır. Birçok şubeler, sadece elektronik

makinaların muhafaza edildiği merkezler haline gelecektir. Çünkü elektronik para düzeninde, banka şubelerinde yapılan muamelelerin çoğu, içine para atınca çeşitli yiyecek v.s. eşyayı otomatik olarak veren otomatik satış makinaları (Otomatlar) ile kapalı-devre televizyon alıcı ve vericilerinin birleşmesiyle ortaya çıkacak olan bir çeşit otomatik makina ile yapılabilecektir. Bu makinalar, günümüzde yapılmış bulunmakta, bazı büyük Amerikan bankalarınca finanse edilen araştırmalarla daha da iyileştirilmeye çalışılmaktadır. Bu çeşit otomatik makinalar, şöyle çalışmaktadır: Küçük bir sayfiye mahallesinde, meselâ banka hesabından para çekmek isteyen kişi, küçük bir elektronik merkez haline gelmiş banka şubesindeki gişenin önüne geldiğinde, karşısındaki televizyon vericisi, bankanın merkezinde çalışan banka veznedarının yüzünü gösterecek, televizyon alıcısı da müşterinin yüzünü, banka merkezine nakledecektir. Televizyon alıcı ve vericilerine bağlı mikrofon ve telsiz alıcı ve vericileri yardımı ile müşteri banka memuru ile konuşabilecek ve hesabından para çekmek istiyorsa, makinadan doğrudan doğruya alabilecektir. Para yatırıldığı takdirde, makina bu bilgiyi otomatikman merkeze nakledecektir. Bu türlü şubelerde, sadece bir bekçiden başka banka memuru bulunmayacaktır.

Bu türlü çalışan bir bankacılık sistemi içinde A.B.D.'de perakende ticaret yapan büyük mağazaların işleri de önemli mahiyet değişikliğine uğrayacaktır. Yılda 7 milyar dolar satış hacmi ile A.B.D.'nin en büyük perakende satış mağazalarından biri olan Eears and Roebuck Şti., satışlarının %65'ini ay sonlarında ödenmek şartı ile veresiye veya taksitli olarak yapmakta ve bu satışlar üzerinden ayda % 1,5 (yılda %18) faiz geliri sağlamaktadır. Bu faiz haddi bankaların müstehlik kredilerinden aldığı faiz haddine eşittir. Ancak, bu türlü büyük mağazalar, kredili satışlarından yararlandıkları müşterinin, devamlı olarak kendi mağazalarından alış-veriş yapmalarını sağlamak için onlara verdikleri kredi kartları vasıtasıyla, müşterileri devamlı olarak kendilerine bağlayabilmektedirler. Elektronik para düzeninde, müşterinin mağazaya olan borcu otomatikman ödeneğinden ve gelirinden fazla olan para ihtiyaçları için müşteri bankadan otomatikman kredi alabileceğinden, perakende satış mağazalarının bu türlü iş imkânları azalacaktır. Müşteriler, yaptıkları alış - veriş sebeble ortaya çıkan borçlarını, aylık gelirleri, belirli bir ayda bütün borçlarını ödemeye yetmese bile, bankadan otomatik krediler olarak mağazaların peşin ödeme iskontolarından yararlanmayı kendileri için daha ekonomik bulabileceklerdir. Bu günlerde bankaların verdikleri kredi kartları, müşterinin bütün alış verişlerinde kullanılabilmişinden, sadece kendi mağazalarından kredili alış yapma imkânını müşterilere sağlayan büyük mağazala-

rın kredi kartlarına nazaran müşterilerce tercih edilmektedir. Bu eğilimin önemli sonucu, banka kredi kartlarının küçük perakendecilerin rekâbet durumunu güçlendirmesidir: Banka kredi kartlarının yaygınlaşması sonucunda, küçük perakendeciler de bu kartları kabul etmek suretile, büyük mağazaların sağladığı kredi imkânlarını müşterilerine temin etmek imkânına kavuşmuş olmaktadır.

A.B.D. bankacıları 5-10 yıl ileriye bakınca, ilerde bütün ülkede geçerli bir tek kredi kartının hâkim olabileceğini tahmin etmektedirler. Daha şimdiden birçok bankalar, bu alanda işbirliğine gitmiş bulunmaktadır. Bu işbirliğinin şekli, şimdilik, birbirlerinin kredi kartlarını kendi iş çevrelerinde itibarlı kılmaktan ibarettir. Bu işbirliğinin ilerde daha da genişleyerek bütün ülkede geçerli tek tip bir kredi kartını ortaya çıkaracağı beklenmektedir.

Bu gelişmeler, sadece kredi kartları dağıtımı ile uğraşan işletmelerin zararına olmaktadır. Çünkü bu işletmeler, kredi kartları verdikleri müşterilerine, her ay başında borçlarını bildirmekte, müşteriden bu tutarları tahsil etmekte ve en sonunda müşterinin yiyecek, geziler v.s. ihtiyaçlarını kredili alımlarla karşıladığı mağaza, lokanta, otel gibi müesseselere olan müşteri borcunu ödemektedirler. Böyle dolaylı bir yol, şüphesiz, kredi kartının muhatabı olan otel, lokanta, mağaza gibi işletmelere çok pahalıya mal olmakta, kredi kartları dağıtımı ile uğraşan işletmeler, gördükleri bu hizmet karşılığında perakende mal ve hizmet satışı ile uğraşan işletmelerden fatura tutarlarının % 8'ine kadar yükselen komisyonlar almaktadır. Kredi kartını bankalar verdiği takdirde, kredi kartı ile ihtiyaçlarını kredili olarak karşılayan kişiler, aynı zamanda bankanın müşterileri olduğundan, yukarda anlatılan dolaylı tahsilât ve ödeme işlemleri basitleşip kısaltmakta, bankalar aynı hizmeti, mal ve hizmet perakendecilerine % 1 - % 5 gibi daha düşük bir komisyon karşılığında yapabilmektedirler. Son günlerde banka kredi kartlarının son derecede tutunmalarının sebeplerinden biri de budur. Elektronik makinaların sınırlı bir şekilde kullanıldığı günümüzde, bu şekilde bir maliyet tasarrufu sağlayan kredi kartlarının, elektronik para düzeninde daha da büyük faydalar sağlayacağı tahmin edilmektedir. Bu gelişmeler, kredi kartlarının dağıtımı ile uğraşan işletmelerle, bankaların birleşmeleri yönündeki eğilimi de güçlendirmiş, birleşmeleri başlatmış bulunmaktadır.

Yine bu gelişmeler, bazı yeni iş alanları açtığı gibi, bazı iş alanlarını da demode edecektir. Gelişecek alanlar, telefon, telgraf, teleks, televizyon endüstrileri ile ilgili mal ve hizmetlerin üretim ve satışı ile uğraşan işletmeler olacaktır. Müstehlik kredi istihbaratı hizmetine talep son derece artacaktır. Elektronik makinaların işletilmesile ilgili bütün alanlarda büyük gelişmeler ortaya çıkacaktır.

Elektronik paraya doğru bankalar tarafından yapılan yeniliklerden bazı örnekler şunlardır: Dünyanın en büyük bankası 900 şubeli Bank of America, kendi elektronik makinaları olan büyük müşterilerinin ücret ödemelerini otomatikleştirmiş bulunmaktadır. Büyük işletmelerin işçi ve memurlarına ödenecek ücretler, kendi otomatik makinalarında hesaplanıp, manyetik bantlar üzerine geçirilmekte, bu bantlar sonra bankaya gönderilmektedir. Bankanın elektronik makinalarına verilen bant üzerindeki yüklemeler, doğrudan doğruya işçi ve memurların bankadaki çek hesaplarına geçirilmekte, banka müşterilerinin isteklerine göre, düzenli taksitler halinde ödenecek faturalar, otomatik olarak ödenmekte, müşterinin hesabı aylık faturaların hepsini ödemeye yetmediği takdirde, müşteriye otomatik olarak kredi sağlanmaktadır. Müşterinin hesabı çok kabardığı takdirde, fazla paranın daha yüksek faizli tasarruf hesaplarına yatırılması, yine otomatik olarak sağlanmaktadır. Banka, bu hizmeti için, müşteri hesabına, ödediği her fatura başına 10 sent komisyon, sağlanan otomatik kredilerden ayda % 1 1/2 faiz almakta, müşteri hesabından tasarruf hesabına aktardığı tutarlar üzerinden yılda % 4 faiz vermektedir.

Los Angeles'taki diğer bir banka, Hava Nakliyat Birliği (Air Transport Association) için, bilet satan bütün acentalardan gelen tahsilât bilgilerini bir manyetik bant üzerinden alarak, kendi elektronik teçhizatıyla, birliğe dahil uçak şirketlerinin hesaplarına, onlara ait bilet satış hasılatının otomatik ve günlük olarak geçirilmesini gerçekleştirmiş bulunmaktadır.

Diğer bir banka, büyük bir ayakkabı mağazasıyla, bir «elektronik kredi kartı» üzerinde anlaşmış bulunmaktadır. Bu kart üzerine müşterinin hüviyeti ve banka hesap numarası, deliklerle işlenmiş bulunmaktadır. Ayakkabı mağazasındaki satıcı, müşteriye malı sattıktan sonra, müşterinin delikli kredi kartını, bu amaçla geliştirilmiş olan telefon cihazının özel yerine mağazanın kartı ile birlikte koymakta ve bankanın numarasını çevirmektedir. Telefon, bundan sonra, doğrudan doğruya banka elektronik merkezine bağlanmış olmakta ve merkezdeki makinalar, satıcının telefon cihazına konulmuş özel düğmelerle gönderilen satışla ilgili bilgileri aldıktan sonra, otomatik olarak, müşteri hesabını borçlandırmakta ve mağazanın hesabını alacaklandırmaktadır. İlk uygulamalarda, müşteriler, bu türlü otomatik aktarmalardan yakınmışlar, bunun üzerine makinalar, hesaplar arasındaki aktarmayı, satıştan 3-4 hafta sonra yapmak üzere ayarlanmış bulunmaktadır. Müşterinin yakınması, bu düzen kurulmadan önce, mağazaya olan borcunu aybaşlarında ödemek imkânına sahip iken, anî otomatik aktarmalar yüzünden bu imkânı kaybetmiş olmasıdır. Makinalarda yapılan ayarlama,

bu yakınmayı da önlemiş olduğundan, sistem, şimdi, otomatik olarak çalışmaktadır.

Elektronik kredi kartının en önemli kötülüklerinden biri, kaybedildiği ve kartı kötüye kullananlarca bulunduğu takdirde, kart sahibinin büyük kaybına sebep olması ihtimalidir. Bunun için yapılan araştırmalar, elektronik kart üzerine kart sahibinin «ses izi» ni işlemek suretile, bu ihtimâli de ortadan kaldırmak yönünden yürütülmektedir. Araştırma, daha başlangıçta, her insanın ses dalgalarının, parmak izi gibi, diğer bir insaninkine hiç benzemediğini ve elektronik makinaya her müşterinin «ses izi» önceden verildiği takdirde, ses-izi değişik kişiler tarafından makinaya gönderilen emirlerin otomatikman reddedilmesinin sağlanabileceğini göstermiştir. Şüphesiz böyle bir elektronik kartın yaygın surette kullanılabilmesi, A.B.D.'deki bütün bankaların bir tek kredi-kartları sisteminde birleştirilebilmesi şartına bağlıdır. Çünkü, sistemin tam çalışabilmesi için, hesabını belirli bir bankada muhafaza eden bir mağazanın, hesabı başka bir bankada olan müşterisinin kredi kartını kabul etmesi gerekir. Bu yönde de oldukça önemli ölçüde gelişmeler, bu günden gerçekleştirilmiş bulunmaktadır. Chicago'daki bankalardan biri «Orta A.B.D. Kredi Kartı» adını verdiği kredi kartının, Orta A.B.D.'deki 700 banka tarafından kabul edilmesini sağlamış bulunmaktadır. Başka bir büyük banka, bütün A.B.D. bankalarınca kabul edilecek bir kredi kartı üzerinde çalışmalar yapmaktadır. Bank of America'nın kredi kartları, kendi 900 şubesine ek olarak A.B.D.'nin çeşitli yerlerinde bulunan başka 15 muhabir banka tarafından da benimsenmiş bulunmaktadır. 1968'in ilk aylarında bütün A.B.D. bankalarının tektip bir «A.B.D. Kredi Kartı» sistemi içinde birleştirilebileceği umulmaktadır.

Bankacıların çoğunun üzerinde birleştikleri nokta, teknolojik olarak bu sistemin hemen kurulabileceğidir. Ancak, psikolojik bazı engeller, gelişmeleri geciktirmiştir. Geleneksel bankacılık, dünyanın her yerinde olduğu gibi, her ödeme karşılığında bir makbuz almaya halkı, çok alıştırmıştır. Bu alışkanlık, nasıl yenilebilecektir? Çünkü elektronik para düzeninde, sadece, ayda bir defa bankadan alınan hesap özetlerinden başka, müşteriye makbuz, ya da iptal edilmiş çekler (\*) gönderilemeyecektir. Bundan başka, müşterinin artık, bazı ödemeleri geciktirerek, bu suretle artan para ile daha çok önem verdikleri başka bir ihtiyaçlarını karşılamak imkânı da ortadan kalkmış olacaktır ki, A.B.D.'de son derecede yaygın olan bu adetten müşterileri vazgeçirmek, oldukça güç bir iş gibi gözükmektedir. Elektronik para düzeni başarıya ulaşacaksa, bu noktalarda halkın eğitilmesi gerekli olacaktır.

A.B.D. merkez bankalarının da bu düzene göre kendilerini ayar-




lamaları gerekecektir. Bu düzende, paranın tedavül hızı çok artacağından, tedavüldeki para miktarında bir azalma olacak ve merkez bankalarının daha hassas ve çabuk sonuç alan kontrol usullerini geliştirmeleri gerekecektir. Fakat bu alandaki güçlükler, genel olarak, önemli addolunmamaktadır.

Daha önemli bir sonuç, müstehlikin nasıl olsa otomatik kredi imkânı vardır diye, gelirinden çok fazla harcama eğilimine kendini hızla kaptırması, olacaktır. Fakat otomatik kredilerin sınırlandırılması ve halka reklâm yoluyla yapılacak telkinlerin, sistemin mahzurlarını hafifleteceği söylenmekte, iş hayatında bugünkü çekle ödemeler sistemi çok pahalıya mal olduğundan, elektronik para sisteminin A.B.D.'de pek yakın gelecekte yerleşeceğinden çok kimsenin şüphesi bulunmamaktadır.

(\*) A.B.D.'deki bütün bankalar, müşterilerinin yazdıkları çekleri takasa tâbi tuttuktan sonra bunların mikrofilmlerini almakta ve iptal edilen çekleri, makbuz yerine, hesap özetleriyle birlikte ayda bir defa müşteriye göndermektedirler.

*Sizin Bankanız*



TÜRKİYE  
HALK  
BANKASI

*Memleketin her köşesinde hizmetinizdedir.*

(2)

(Basın: 28408-A-21630)

## DEVALÜASYON LÜZUMSUZDUR

Dr. Nezir H. NEYZİ

Prof. Dr. Zeyyat Hatipoğlu'nun Banka Dergisinin geçen sayısında bir iktisatçı olarak kendi açısından lüzumlu gördüğü devalüasyonu, bir işletmeci ve araştırıcı olarak tamamen lüzumsuz buluyorum.

Hatipoğlu herkesin iki belli başlı delil ile devalüasyondan çekindiğini ileri sürüyor. Birincisi fiatların umumî seviyesinin artacağı, ikincisi de ihraç edecek malımızın olmadığı. Her iki hususu da iktisadî teorilerle ürüttükten sonra, devalüasyonun lüzumlu olduğu kanaatine varıyor .

Serdettiği hususlara tamamilen iştirâk etmekle beraber, bir devalüasyon ile iktisadî kalkınmamıza ne hız katılabileceği, ne de bir kazanç sağlanabileceği kanaatindeyim. Misâller önümüzde: İngiltere gibi sanayi ve sermaye merkezî bir memlekette belki malî oyunlarla bazı menfaatler sağlanabilir. Halbuki biz ne zaman devalüasyon yaptık da kalkınmamıza bir hız veya canlılık geldi? 1958 devalüasyonu (ki o zaman buna devalüasyon bile demek yasaktı) on sene evvel yapıldı ve ne kâr getirdi? Ancak daha çok borca girdik. Kreditör devletlerin bir nevi malî vesayeti altında bir malî politikaya saptık. Konsorsium insana bir iflâs masasını andırıyor. OECD iflâs masasını örten bir nevi paravan gibi kullanılıyor. Amerika ve AET üyelerinin kabul ettiği bir iktisadî siyaseti devam ettirip gidiyoruz.

Hatipoğlu ile bir noktada daha birleşiyorum. İthalâtı kısıarak denge kurmaya çalışmak bizi karanlıklara götürür. Yapılacak şey ihracatı arttırmaktır, fakat bunun çaresi her halde devalüasyon değildir.

Tedbir olarak ilk başta ziraî politikamız gelmektedir. Memleket çok kısa bir zamanda modern metodlarla ziraî gelirini arttırabilir. Buğday ve arpa ile beraber ekilebilen yeni çim türleri tohumlar mevcuttur. Bunlar temin edilir ve ekimi öğretilirse aynı sürüm ve ekim ameliyesi ile toprağa verilebilir. Hasat anında aynı arazi a hayvanlara otlak olarak kullanılabilir. Çok kısa bir sürede bu şekilde hayvancılığımızı ge-

liştirebiliriz. Bunun usulü radyolarda her gün Meksika buğdayı obur bir cinstir demekle olmaz. Artık yeni kuruluşların zamanı gelmiştir. Toprak Mahsulleri Ofisi, Ziraî Donatım Kurumu, Ziraat Vekâleti hepsi bu yeni mevzuları işleyecek cevvaliyetten mahrumdur. Kırk sene evveline nazaran elde pek çok insan ve malzeme sermayesi birikmiştir, fakat bunları ataletten kurtaracak yeni kuruluşlar lâzımdır. Her halde bunun için devalüasyon lâzım değildir. Bu kuruluşların ne olabileceğini ileriki yazılarıma bırakıyorum. Bu yazım, arkadaşşıma acele bir cevaptır.

Hangi devalüasyondan sonra ihracata verilen primler azalmıştır? On sene evvelki devalüasyondan beri gene fındık stokları kabarıktır, pamuk, fıstık vesaire ihraç malları, gene demirperde kombinezonları veya dahili primlerle ihraç edilmeğe çalışılmaktadır. İlk defa olarak 40 bin dolarlık bir fındık tanıtma tahsisatı ayrıldığını duyuyoruz. Malı satmak için mutlaka masraf yapmak lâzımdır. İhraç pazarları fındığı nasıl istiyorsa o şekilde hazırlamalıdır. Biz bunları daha yeni öğreniyoruz. Devalüasyon belki bir sene bize nefes aldırır, fakat derhal ihraç malları eskisinden daha çok tıkanıklıklarla karşılaşmaktadır.

Hatipoğlu büyük bir nikbinlikle devalüasyon neticesi piyasadan bir miktar banknot çekilebilmesi veya hiç olmazsa piyasaya yeniden para sürülmeyeceğini ümid ediyor. Bu seneki bütçe ile buna imkân var mıdır? Devalüasyon olsa acaba ne miktar para çekilecektir piyasadan? Bunların hepsi meçhuldur.

Unutmamak lâzım ki, 1958 devalüasyonunda karaborsa fiatları ile resmî rayıç arasında % 500 fark vardı. Halen vaziyet çok değişiktir. Görünmeyen gelir kaynaklarına işçi dövizleri katılmış ve bir nebze ferahlık yaratmıştır. Bu sene faaliyete geçecek Petkim Kombinasyonu dış ticaret dengemize 300 milyon liralık bir tasarruf daha sağlayacaktır.

Ziraî politikada alınacak verimli tedbirler yanında sanayi bakımından da ihracatı geliştirici tedbirleri devalüasyona lüzum kalmadan almak mümkündür. Sanayi Odasının ihracatı geliştirici teklifleri çok yaşlıkla tatbik edilmekte, hatta üstünde durulmamaktadır.

Bugünkü ziraî, sanayi ve ticaret düzenini dinamik bir hale sokmadan ne kadar devalüasyon yapılırsa yapılsın, netice gene yeni bir devalüasyondur.

## TÜRKİYE'DE BANKACILIĞIN YAPISI VE SORUNLARI (\*)

(Bankalarımızın Kaynak ve Plâsman Güçleri,  
Kreği Siyaset ve Uygulamaları)

Hikmet KEYMAN

### 2 — Bankaların Plâsman ve Kredi Güç ve Siyasetleri :

Bankaların topladıkları kaynakları kullanma ve işletme safhası, bankaların plâsman ve kredi faaliyetini teşkil eyler. Bu faaliyetin amacı, iktisadi faaliyet ve teşebbüsleri kredi kanalıyla finanse etmektir.

Bu faaliyet, kredi konularına göre çeşitlenmektedir. Şöyleki;

### A — Kredi Konuları ve Özellikleri :

#### 1 — Kısa vadeli krediler — Ticarî krediler, Ticarî bankacılık :

Bilindiği üzere kısa vadeli ticarî krediler; iç ve dış ticaretin finansmanına dönük, bu işlem ve faaliyetlerin devam ve tasfiye sürelerine bağlı olarak 1 ay, 3 ay, 6 ay ve bazen 1 yıla kadar vadeli finansmanlardır. Amacı, gerek toptan gerek perakende ticarî teşebbüslerin kasa kolaylıklarını, işletme sermayelerinin noksanını karşılamak ve özetle bu teşekküllerin sermaye devrinin hız ve gücünü arttırmak, ticarî mübadeleyi kolaylaştırmaktır.

#### 2 — Orta ve uzun vadeli krediler - Yatırım ve kalkınma bankacılığı:

Orta ve uzun vadeli krediler genellikle teşebbüslerin sabit sermaye noksanlarını tamamlamayı hedef almıştır. Bu çeşit krediler, sınaî teşebbüslerin kurulması, donatılması, tarımda arazi edindirme, iyileştirme ve verimlendirme ve çiftlik donatımı; şehirlerde imar ve emlâk edindirilmesi gibi işlerin finansmanını sağlamak üzere, 1-5 yıla kadar orta, 5-15 ve hatta 75 yıla kadar uzun vadelerle yapılır. Özet olarak amacı, millî ekonomide yatırım ve kalkınmayı kolaylaştırmaktır.

Görülüyor ki, her iki kredi arasında yalnız süre bakımından bir ayrılık olmayıp, bir çok yönleriyle fark vardır. Kısa vadeli ticarî krediler finansman konuları, iktisadi konjonktür ve mevsim hareketleri, kredi lehtarlarının moralite, iş ve malî güçleri gibi çok yönlü ve çeşitli

(\*) Bu etüdün önceki kısımları Aralık/1967 ve Ocak/1968 sayılarında çıkmıştır.

faktörler değerlendirilerek açılan şahsî ve çok işlek bir kredi mekanizması olduğu halde, orta ve uzun vadeli krediler, daha ziyade belirli iş ve projelere dayalı olup çoğu kere maddî teminatlara bağlı ve bu vasıfları dikkate alınırca bir nev'i gayri şahsî kredilerdir. Bu gibi sınaî krediler icabında teşebbüslere iştirâk eylemek, idare ve işletmeye katılmak suretile fiilî garanti altında yürütülmektedir.

Sınaî teşebbüslerin ham madde ve malzeme satın alınması ve işçi ücretlerinin ödenmesi gibi üretimin çabuklaştırılmasını sağlayıcı işletme kredisi niteliğindeki krediler; kısa vadeli ticarî krediler çerçevesinde ticaret bankaları tarafından yürütülmektedir. Ancak, sınaî teşebbüslerde üretim ve satış faaliyetinin gerektirdiği döner sermayelerin yetersizliğinde bu unsurun takviyesi için açılan ve mamul satışlarıyla tasfiye edilemiyen işletme kredileri ise bir çeşit orta vadeli kredi olarak mütalâa olunmaktadır. Bu ihtiyaç, teşebbüslerin kârlarıyla işletme sermayeleri noksanlarını tamamlamak üzere, otofinansman yoluyla da karşılanmaktadır.

Banka kredilerinden kısa vadeli ticarî krediler bankaların çok işlek plâsmanlarını teşkil eyley. Piyasa, iktisadî konjonktür ve mevsim hareketleriyle varolan esaslı ilişkileri dolayısıyla düzenleme ve yönetimi, daha çeşitli sorunları kapsamaktadır. Orta ve uzun vadeli krediler ise, ağır işleyen ve daha kararlı bir finansman mekanizmasıdır.

## B — Kredilerin Genel Dağılışı :

### 1 — Banka Kredilerinin Sektörler İtibariyle Dağılışı :

1966 yılı sonu itibariyle Türkiye'de banka kredilerinin toplamı 25.951 milyon liradan ibaret olup sektörler itibariyle dağılışı şöyledir: (Milyon TL. olarak)

	Toplamı	Özel Sektör	Kamu Sektörü
Kredi Toplamı	25.951	19.128	6.923
Kısa Vadeli - Ticarî Krediler	15.506	11.288	4.218
Orta ve Uzun Vadeli - Yatırım ve Kalkınma - Kredileri	10.445	7.840	2.605
Ziraî Krediler	4.571	4.571	
Sınaî Krediler	3.494	889	2.605
İpotekli Mesken ve öteki Krediler	1.953	1.953	
Meslekî Krediler	427	427	

Bankalar sanayii iştirâk yoluyla da finanse eylediklerinden, bankaların ödünçlenebilir kaynaklarından iştirâklere yatırılan miktarını da, sanayiî finansmanı olarak mütalâa edebiliriz. Bu durumda Memleketimizde sanayiî bankalar kanalıyla toplam finansmanı, 1.625 milyon lira tutarındaki iştirâkler kalemi eklenirse, 5.119 milyon lirayı bulmaktadır.

Çizelgede gösterilen toplam kredinin;

— % 59,8'i Kısa vadeli ticarî kredilere (% 74'ü Özel sektöre, % 26 si Kamu sektörüne),

— % 40,02 si Orta ve uzun vadeli kredilere (% 74,2 si Özel sektöre, % 25,8'i Kamu sektörüne) düşmektedir.

## 2 — Banka Kredilerinin Banka Grupları İtibariyle Dağılışı :

1966 yılı sonunda Türkiye'de banka kredilerinin toplamı 25.951 milyon lira olup banka grupları itibariyle dağılışları şu şekildedir:

### Plâsman . Kredi çeşitleri Ticaret ve Karma Bankaları

	Ticaret Bankaları	Karma Bankalar	Toplam	Yatırım Bankaları	Toplam
Krediler toplamı	7.653	14.804	22.457	3.494	25.951
Kısa vadeli - Ticarî krediler	7.535	7.971	15.506		15.506
Orta ve Uzun vadeli krediler	118	6.833	6.941	3.494	10.445
Meslekî krediler		427	427		427
İpotekli Mesken ve öteki krediler	78	1.875	1.953		1.953
Ziraî krediler	40	4.531	4.571		4.571
Sınai krediler				3.494	3.494
İştirâkler	492	1.153		1.645	
Sanayi kredi ve iştirâkler finansmanı				5.139	

Toplam kredinin;

% 86.5 u ticaret bankalarıyla karma bankalar grubu tarafından dağıtılmış olup bu miktarın % 34 ü ticaret bankaları tarafından, % 66 si karma bankalar tarafından verilmiştir.

## C — Bankaların Kaynak ve Plâsman Durumları ve Oranları :

Bankaların kredi ve plâsman siyasetlerine yönveren, dağıtıma hakim ve esas olan maddî faktör, bankaların finansal yapıları ve yani tedarik edebildikleri kaynaklardır. Bu itibarla bankaların ilk faaliyetleri amaçlarına uygun kaynak ve fonları yaratabilmektir.

Bu bakımdan bankalarımızın kredi ve plâsman durumlarının inceleme ve çözümlenmesine girişirken konumuzun bu yönünü de incelemek icap etmektedir.

**Bankalarımızın kaynak ve plâsman durumları şöyledir: (% olarak)**

### A — Ticaret Bankaları :

7.20 Öz ve devamlı kaynaklar	41.50 Kredi dışı kalanlar
82.— Mevduat	58.50 Kredi ve plâsmanlar
7.53 Taahhütler	57.60 Kısa vadeli ticarî plâs.
3.27 Diğer hesaplar	0.90 Orta ve uzun vadeli plâs.

**B — Karma Bankalar :**

24.60	Öz ve devamlı kaynaklar	32.80	Kredi dışı kalanlar
33.20	Mevduat	67.20	Plâsmanlar
25.30	Taahhütler	35.00	Kısa vadeli krediler
16.90	Diğer hesaplar	32.20	Orta ve uzun vadeli krediler

**a — Bankacılıkla uğraşanlar :**

18.50	Öz ve devamlı kaynaklar	23.3	Kredi dışı kalanlar
48.60	Mevduat	76.7	Kredi ve plâsmanlar
15.18	Taahhütler	50.7	Orta ve uzun vadeli krediler
27.72	Diğer hesaplar	26.0	Kısa vadeli krediler

**b — İşletmecilik - bankacılık yapanlar :**

38.70	Öz ve devamlı kaynaklar		
7.52	Mevduat	50.—	Kredi dışı kalanlar
46.40	Taahhütler	50.—	Kısa vadeli kredi ve plâsmanlar
7.38	Diğer hesaplar		

**C — Ticarî Bankalarla Karma Bankalar :**

17.95	Öz ve devamlı kaynaklar	35.75	Kredi dışı kalanlar
52.00	Mevduat	64.25	Kredi ve plâsmanlar
18.50	Taahhütler	44.75	Kısa vadeli krediler
11.55	Diğer hesaplar	17.50	Orta ve uzun vadeli krediler

**D — Yatırım Bankaları :**

76	Öz ve devamlı kaynaklar	36.50	Kredi dışı kalanlar
24	Diğer fonlar	63.50	Orta ve uzun vadeli krediler

Tablomuzda görüldüğü üzere, Türk bankacılığı, Yatırım bankaları hariç, özel ve kamu sektörüne ait ticaret ve karma bankalardan toplanmış bulunmaktadır.

— Ticarî bankalarla karma bankalar grubunun kaynaklarının önemli kalemını, mevduat ve taahhütler; plâsmanlarının galip kalemını de, kısa vadeli krediler kapsamaktadır.

Bu incelemeye açıklık vermek üzere, her iki grubu ayrı ayrı tetkik etmek gerekmektedir:

— Ticarî bankalar grubunun kaynağının esası mevduattan toplanmış olup, bütünü kısa vadeli ticarî kredilere yatırılmış bulunmaktadır. 118 milyonu ise, Vakıflar ve Öğretmenler bankaları ile öteki bankalar tarafından ipotekli ikrazlarla birkaç özel bankanın 40 milyon liralık ziraî kredileri olarak orta ve uzun vadeli kredilere yatırılmıştır. Memleketimizdeki ticaret bankaları bu faaliyetleriyle birlikte güçlerine göre, iştirâkler de yapmak suretiyle, sanayiın finansmanına da girerek, bir çeşit iş bankacılığına da yer vermiş durumdadırlar. Bu miktar bu banka grubunun elinde bulundurduğu külliyetli mevduat kaynaklarına na-

zaran önemli ve yeterli sayılamaz. Gerçi ticaret bankalarının kendi bünyeleri içinde sanayiın bazı kredi ihtiyaçlarını da karşıladıklarından söz edilmekte ise de, bilânçolarında ayrıca gösterilmeyen bu gibi kredilerin kısa vadeli kredi rejimi içinde tedviri doğru olamaz.

**Karma bankaları iki grup halinde inceleyeceğiz.**

**a — Bankacılıkla uğraşanlar** (Ziraat, Emlâk ve Halk Bankaları). Bu bankalar; üzerlerine almış oldukları büyük finansman konularına nazaran yetersiz öz ve devamlı kaynakları dolayısıyla, orta ve uzun vadeli ikrazlarını mevduat ve taahhütler kalemleri ile de karşılamaya çalışmaktadırlar.

**b — İşletmecilik ve bankacılık yapanlar** (Sümerbank ve Etibank, İller, Denizcilik ve Turizm Bankaları) Bu bankaların ana görev ve faaliyetleri işletmecilik olup, bankacılık faaliyetlerinden elde ettikleri mevduat kaynakları önemsizdir. Kaynaklarının çoğunluğu, öz ve devamlı kaynaklarla taahhütler kalemleridir. Plâsmanlarının çoğunluğunu, müessesese ve iştirâklerinin ofinansmanına matuf kısa vadeli kredilerle iştirâk ve müesseselerine vaki yatırımları teşkil eylemektedir. Bu grubun müessesese ve iştirâkleri 1.757 milyon liradır.

Yukarıdaki açıklamalarımızdan şu sonuçlara varabiliriz:

Cumhuriyetten bu yana hayli bir süre geçmiş olmasına rağmen bankalarımız, memleketin orta ve uzun vadeli kredi ihtiyaçlarını karşılayabilecek yeterlikte bir öz ve devamlı kaynak toplayamamıştır. Faaliyetleri henüz kısa bir süreyi kapsayan yatırım bankaları da, henüz bu açığı ve ihtiyacı karşılayabilecek bir sermaye terakümüne ulaşamamıştır.

Bu itibarla, karma bankalarımız, ihtisas konularının orta ve uzun vadeli kredi ihtiyaçlarını karşılayabilmek üzere, mevduat kaynaklarını arttırmaya ve bu kaynaklardan yararlanmaya çok çaba harcamaktadırlar. Gelişme çabası içinde bulunan sermaye terâkümü yetersiz bir ülke için tevdiat kaynaklarından bu alanda yararlanmak tabii bir zorunluktur. Ancak; bu ameliyenin dengeli yapılması ve aşırılığa da götürülmemesi, ticarî bankacılığın kaçınılmaz bir ilkesidir.

Bu bankaların açtıkları kredilerin % 50 kadarı da kamu sektörünün kısa vadeli ticarî kredi ihtiyacını karşılamak hususunda kullanılmaktadır.

Memleketimizin ihtiyaç duyduğu orta ve uzun vadeli yatırım ve kalkınma kredileri kaynaklarının toplanmasına ilişkin düşüncelerimizi önceki yazımızda belirtmiş bulunuyoruz.

Bugün özel sektöre açılan kredilerin çoğunluğu, dengesiz olarak ticarî sektöre kaymış ve yoğunlaşmış bulunmaktadır. İleride de üzerinde duracağımız gibi, ticarî bankalarla karma bankaların kısa vadeli ticarî plâsmanlarının dağıtımının, alınacak tedbirlerle düzenlenmesi kabildir.



Böylece bu sektörden kısılacak kaynakların öteki sektörlerle ve özellikle ihtiyaç duyulan sanayiye orta vadeli işletme kredilerine belirttiğimiz biçimde kanallara edilmesi düşünülebilir.

Ticaret bankalarında toplanan mevduat kaynaklarının sözünü ettiğimiz işlem ve sektörlerde kullanılabilmesi için, büyük ticaret bankalarının külliyetli mevduatlarından yararlanmak suretiyle bu mevduatın bir miktarını sanai istihşâl alanına kaydırmak mümkündür. Bu itibarla önceden belirttiğimiz ve üzerinde önemle durduğumuz üzere, küçük şube bankalarını kendi aralarında veya öteki bankalarla birleştirerek, ticaret bankalarımızı, memleketin ihtiyacına göre belirli sayıda büyük ve güçlü şubeli bankalar haline getirmek bu açıdan da, bir zorunluk olarak kendini göstermektedir.

Bu konuda; küçük şubeli bankaların daha ziyade küçük kredileri ve perakendeci bankacılığı yürütmekte oldukları ileri sürülebilir. Ancak Memleketimizde gerek ticaret bankalarının, gerek karma bankaların cesametleri ne olursa olsun, kaynak tedariki bakımından tasarruf ve tevdiat bankaları ve sandıkları gibi çalıştıkları ve bütün mudi kitlesiyle meşgul oldukları gözönünde bulundurulursa, buna paralel olarak kredi işlerinde de, küçük kredileri ayıracakları plâsmanlarla birlikte ve hatta daha düzenli olarak yürütmeleri kabildir. Bu itibarla büyük şube bankacılığını Memleket ekonomisine daha yararlı bir kuruluş ve sistem olarak mütalaa etmekteyiz. Kısacası Memleketimizde yatırım bankaları dışındaki ticarî bankacılıkla uğraşan ticaret ve karma bankalar organizasyonunun, küçük şube bankacılığına dayanmasını, belirttiğimiz nedenlerle uygun görmemekteyiz. Esasen Yurdumuzda küçük şube bankacılığı başarıya ulaşamamıştır. Bu gibi bankaların zaman zaman ortaya çıkan tasfiye haberleri de halkın banka ve kredi sistemine güvenini sarsmaktadır.

#### **D — Kısa Vadeli Ticarî Kredilerle Orta ve Uzun Vadeli Yatırım ve Kalkınma Kredileri :**

##### **a — Kısa vadeli ticarî krediler :**

Toplam kredilerin % 59,8 i kısa vadeli ticarî kredilere plâse edilmiş olup bunun % 26 sı kamu sektörüne ve % 74 ü özel sektöre düşmektedir.

Kamu sektörüne dağıtılan krediler; kamu iktisadi teşekkülleriyle iştirâklerine dağıtılan kredileri kapsamaktadır. Bu krediler sanai ve ticarî nitelikteki bu teşekküllerin kısa vadeli kredi ihtiyaçlarını karşılamaya matuftur. Bu alanda ekonomiye yararlı, üretken amaçlı kredilerdir.

Kısa vadeli ticarî kredilerin önemli bir kısmı özel sektör üzerinde toplanmış bulunmaktadır.

Özel sektöre verilen 11.288 milyon lira tutarındaki kısa vadeli ticari kredilerin % 66,8 i ticaret bankaları grubu, % 33,2 si karma bankalar grubu tarafından dağıtılmış bulunmaktadır.

Bu sektöre dağıtılan kredilerin konuları ve meslek grupları itibarıyla alt sektörlerle düşenlerini, lehtar ve limitlerini, döner-cari-kredilerle, bağlı-donmuş-kredileri ve kaynaklarını gösterir bankacılık istatistikleri elimizde mevcut değildir. Bu itibarla bu açılarından inceleme ve çözümlene olanağına sahip değiliz. Bu durumda bazı donelerden yararlanarak kredilerin limitleri üzerinden çıkarılan tahmini bir röleveyi inceleyip, bazı belirli durumları da gözönünde bulundurarak, bazı sonuçlar çıkarmağa çalışacağız.

(Plâsman miktarı milyon TL. olarak okunacaktır.)

Limitleri	Plâsman Miktarı	Lehtar sayısı	Ortalama Kredileri
25.000 TL. kadar	3.952	802.000	4.940
25.000-150.000 kadar	2.074	43.000	47.800
150.000-750.000 kadar	1.628	5.486	297.000
750.000-1.000.000 kadar	668	993	842.000
1.000.000-5.000.000 kadar	2.242	143	1.705.000
5.000.000-	2.124	221	9.605.000
		851.843	

Tabloya göre ticarî plâsmanların lehtar ve limitleri itibarıyla dağılımı, gerek esas gerek emsâl rakkamlar nazarı itibara alınırca;

% 37,9 u düşük kredi ortalamalarıyla müşterilerin % 94,1 ine,

% 65,1 i orta ve büyük kredi ortalamalarıyla müşterilerin % 5,9 una düşmektedir. İlk bakışta yadırganan bu durumu, piyasa ve ticarî örgütün bir sonucu olarak mütalâa etmeğimiz gerekmektedir. Zira, az gelişmiş ülkelerde olduğu gibi, büyük sermaye şirketleri haline gelemeyen Türk özel sektörü, pek mahdut sayıda azçok belirli cesamete yaklaşık olanları hariç, büyük çoğunluğu zayıf ve noksan sermayeli küçük ve hatta cüce işletme ünitelerinden meydana gelmiştir. Bu sebeple sermaye ve yatırıma ihtiyaç gösteren sanayi sektörüne malî yetersizlikleri itibarıyla rağbet edemeyip ticarî sektöre rağbet eylemişlerdir. Bu teşebbüs erbabı her sınıf ve grubu itibarıyla bankalardan devamlı olarak kredi talep eylemekte ve sermayeleştirdiği banka kredileri ile ticaret ve işini yürüterek kazanmaya çalışmaktadırlar. Tabiatıyla bu teşebbüsler, ekonomisi, üretim ve tüketim gücü gelişmemiş memleketimizde yetersiz iş hacmi dolayısıyla, kâr yüzdesi düşük ve fazla ciro esası yerine, kâr yüzdesi yüksek sınırlı cirolarla çalışmak ve her biri yapı ve imkânına göre, piyasamızın teşkilatlanmamış olmasından da yararlanarak, dolaylı yollardan kâr hadlerini ve kazançlarını yükseltme gayreti ve süpekülatif bir çalışma içindedirler.

Oysaki, bu gibi kredilere genişlik vermenin, bankacılığın millî ekonomiye hizmet ilkesiyle bağdaşamayacağı şüphesizdir. Esasen yukarıda belirttiğimiz veçhile, Bankalar kanunu krediye ait hükümlerinde; bankaların gerek iştirâklerine gerek öteki müşterilerine sanayi, maadin, enerji ve nafia hizmetleri ile nakliye ve ihracat işlerinde açılacak kredilere genişlik ve öncelik tanımak suretile daha ziyade millî ekonomiye yararlı olacak iktisadî faaliyet ve teşebbüslere müteveccih kredileri teşvik eylemektedir.

Görülüyor ki, banka ilmi ve tekniği, mevzuatımız ve özellikle memleket koşulları, banka fonlarının ve ticarî plâsmanların dağıtımının, memleket ekonomisini düzenleyici, geliştirici ve kalkındırıcı istikâmette rasyonel bir esasa bağlanmasını, banka fonlarının banka ve finansman tekniğinin elverdiği ölçüde üretken alanlara kaydırılmasını emredici durumdadır.

Banka Kredilerini Düzenleme Komitesi, banka fonlarının ve özellikle ticarî plâsmanların bankaların kendi bünyelerinde dağıtımını; Bankalar kanununun 47. maddesinin anlam ve ruhuna ve belirttiğimiz ilmi esaslara uygun düzenleyici kararlar almadığı gibi, bankalarımızın da bu konuda titizlik gösterdiklerini sanmamaktayız.

Banka fonlarının spekülâtif nitelikte kullanılmasına, kârlılık ve verimliği herşeyden öne alan bir bankacılık anlayışı ile buna mahkûm bir banka sistem ve teşkilâtı yer verebilir.

— Sınırlı kaynak ve plâsman imkânlarına sahip küçük bankaların böyle bir selektif plâsman ve kredi siyaseti uygulamaya ve izlemeye finansal yapıları elvermediğinden, daha ziyade kârlı işlemlere meyil ve rağbet ederler. Binaenaleyh bu tip bankalarla selektif bir kredi siyaseti uygulamaya imkân yoktur. Bu açıklamalarımızla küçük bankaların yeni bir sakıncasını da belirtmiş ve bu konuda ileri sürdüğümüz düşüncemizi kuvvetlendirmiş bulunmaktayız.

— Öteyandan faaliyetinin ağırlığı piyango esasına dayanan masraflı, lüks bir kuruluş ve reklâm harcaması içinde celp olunan kaynakları ticarî kredi alanında yüksek kârla kullanma zorunluğu içindeki bir bankacılığın da; selektif bir plâsman ve kredi siyaseti uygulayabilmesi güçtür.

Bu itibarla, kalkınma çabası içindeki memleketimizde elindeki imkânları en iyi bir şekilde kullanmak zorunluğunda bulunan ticarî bankacılığımızı, belirttiğimiz biçimde yeni ve güçlü bir banka organizasyonuna kavuşturmak, daha makul bir reklâm ve rasyonel bir kuruluş ve idare ile kendi inisiyatifleri içindeki kaynak ve plâsmanlarının, Banka

Kredilerini Düzenleme Komitesinin de belirttiğimiz yönde öngöreceği esaslar dairesinde, konu ve meslek grupları ve öncelikleri itibariyle alt sektörlere dağılımını, memleketin ekonomik ihtiyaç ve icaplarına ve piyasa koşullarına göre yön verebilecek bir biçimde, kemiyet ve keyfiyet bakımından rasyonel bir düzene bağlamak, yıllık ve devri iş programlarını böylece düzenlemek ve uygulamak, kredi siyaset ve çalışmalarının esası olmalıdır.

Bu husus, çok işlek finansal ve ekonomik bir yapıya sahip olan ticarî bankacılık alan ve faaliyetinde kolay olmamakla beraber, bilimsel bir metod ve ciddi bir çalışma ile olumlu sonuçlar elde edilebileceği tabiidir. Ve sağlanırsa ticarî bankacılığımız için gerçek bir tekâmül ve aşama olabilecektir.

Memleketimizde spekülâtif bir ticaretin hakim olduğu ve tefeci ikraz kaynaklarının mühim bir kısmının banka kredilerinden sağlandığı söz ve tartışma konusu olurken, banka kredilerinin çok titizlikle dağıtılması, ekonominin istikrarı ve selâmeti için esastır.

Belirttiğimiz şekilde bir kredi rejimi uygulandığı takdirde, ticaret bankalarımızın ellerinde bulundurdukları tevdiat fonlarından tatmin-kâr bir miktarını Sınai Yatırım ve Kredi Bankasına iştirâk suretiyle sanayiın orta vadeli kredilerine kolaylıkla aktarabilecekleri, ekonomiye daha yararlı olabilecekleri şüphesizdir.

## **b — Orta ve Uzun Vadeli Yatırım ve Kalkınma Kredileri :**

Toplam kredilerin % 40,2 si orta ve uzun vadeli yatırım ve kalkınma kredilerini kapsamakta olup bu tutarın; % 43,8 i tarım sektörüne, % 33,4 ü sanayi sektörüne, % 18,7 si mesken ve inşaat sektörüne ve %3,1i meslekî kredilere ayrılmış ve dağıtılmış bulunmaktadır.

### **1 — Tarım Sektörü :**

Toplam kredilerin % 17,7 si, orta ve uzun vadeli kredilerin % 43,8 i tarım sektörüne verilmiştir. Toplam tarımsal krediler ise;

40	Özel Mahallî Bankalar,
4.530	T.C. Ziraat Bankası,
350	Tarım Kredi Kooperatifleri özkaynaklarından olmak üzere,
4.920	milyon lirayı bulmaktadır.

Türkiye'de tarım kredileri hakkında bilgi edinmek ve bir görüşe sahip olabilmek için bu alanda ana banka Ziraat Bankasının malî ve iktisadî yapısına, kaynak ve plâsman durumuna bu açıdan gözâtmaya ihtiyaç vardır.

**A k t i f****P a s i f**

Tutarı	(milyon TL.) %	Tutarı	(milyon TL.) %	
1.115	Öz ve devamlı kaynaklar	12,9		
5.721	Mevduat	66,2	1.578 Hazır değerler	18,3
3.570	Tasarruf mevduatı	41,3	7.061 Plâsman ve yatırımlar	81,7
2.151	Diğer mevduat	24,8	4.530 Ziraî krediler	52,5
1.648	Taahhütler	19,1	2.071 Malî ve Ticarî Plâsmanlar	24,-
155	Diğer hesaplar	1,8	460 İştirâkler - Diğer değerler	5,2
8.639		8.639		

Tabloda görüldüğü üzere Bankanın; ziraî kredilerin aslı kaynağını teşkil eyleyen öz ve devamlı kaynakları, ziraî plâsmanlarına nazaran çok yetersizdir. Banka bu açığı mevduat ve Merkez Bankası imkânlarıyla karşılamaya çalışmaktadır. Yukarıda belirttiğimiz üzere, karma bankalarda, orta ve uzun vadeli kredi kaynağı olarak mevduat kaynaklarının durgun kısımlarından yararlanmak olanağı varsa da, bu konuda aşırılığa gitmemek vadeli ayarlama ve dengeyi emniyet paylarıyla muhafaza eylemek öncelikle gereklidir. Bu itibarla Hükümetler, bankanın öz kaynaklarını süratle arttırmalı, Bankanın malî bünyesinin gelişmesini mevduat kaynaklarında aramaktan vazgeçmelidir. Öteyandan bazı çevrelerin; Bankanın tarım kredilerini savsadiğı, ticarî krediye kaydığı yolunda Bankanın bugünkü malî bünyesini dikkate almayan tenkitleri uygun değildir.

Belirtilen kaynaklardan açılan kredilerin çeşitleri de şöyledir: (milyon TL. olarak)

	Yatırım	İşletme	Sürüm	Toplam
			Satış	
Çiftçiye Banka teşkilâtınca açılan krediler	661	1.341	46	2.048
Çiftçiye T.K. Kooperatifleri kanalıyla açılan krediler		921		921
Çiftçiye T. K. Kooperatifleri kaynaklarından açılan krediler		350		350
T. Satış Koop. ve Birliklerince açılan krediler			1.562	1.562
Özel mahallî bankalarca açılan tarım kredileri		40		40

Tarım kredileri incelenirken, yüzyıldanberi bu kadar kredi dağıtılmış olduğuna göre, tarımsal kalkınmamızın neden başarısız olduğu sorusu akla gelmektedir. Bu durum belki şöyle izah edilebilir:

1 — Tarım işletmelerimizin çoğunluğu küçük ve hatta cüce işletmelerdir. Bunlar, ötedenberi mahdut kredi imkânları, geleneksel ve ilkel üretim usulü ile çalışmaktadırlar.

2 — Uzun yıllardanberi tarımın kalkındırılması amacıyla dağıtılan krediler de, hükümetlerce, memleketin koşullarına göre küçük çiftçi işletmelerini rasyonelleştirecek, genel tarım reformunun gerektirdiği tedbirlerle birlikte yürütülüp değerlendirilemediğinden, ta-

rımsal kalkınmamızı sağlamada tabiatıyla yetersiz ve sonuçsuz kalmıştır.

3 — Bu önemli konuyu ihmâl eyleyen iktidarlar, yukarıda belirttiğimiz üzere Bankanın özkaynaklarını, kanunun âmir hükümlerine rağmen gerektirdiği kadar arttırmamışlardır.

4 — Ziraat Bankası da; iktidarlarca ele alınmayan bu şümüllü konuda kendini güçlü ve yetkili görmeyerek yeterli bir faaliyet gösterememiş; bankacılık faaliyeti ile yarattığı kaynaklarla ihtiyacı karşılamaya çaba harcamış; kanun ve tüzüğünün hükümleri ve usulleri dairesinde ve imkân nisbetinde kontrole da çalışarak, tarım kredilerini dağıtmıştır.

5 — Bu olumsuz koşullar içinde; tarımımız rasyonelleşememiş, tarımsal üretim verimlilik kazanıp yeterli seviyeye ulaşamamış ve özellikle Türk üretmeninin çoğunluğunu kapsayan küçük çiftçi kitlesi gereği gibi müstahsil hâlâ konulamıyarak milli ekonomide faal bir iktisadî güç haline gelememiş; belirtilen elverişsiz istihşâl şartları içinde hayatlarını idameye çalışmışlardır.

5 — Gerçi girdiğimiz plânlı devrede üreticinin üretim gereçlerini kullanması ön görülüp teşvik olunmakta ise de; uygulama bir tarım reformu içinde yürütülmediğinden, küçük çiftçinin gelişmesine henüz medar olamamıştır.

6 — Bu dönemde banka bünyesinde uygulanan; kredi ile tekniği nezaret altında yürüten ve çiftlik projelerine göre kredilendirmeyi öngören kontrollü zirai kalkınma kredileri de, daha ziyade orta cesamette işletme yaratmayı hedef tuttuğundan, çok sayıda küçük çiftçi işletmeleri için bir imkân sağlayamamıştır.

7 — Öteyandan daha çok sanayileşme yönündeki uzun süreli kalkınma ve gelişmemiz, öncelikle tarımda belirli hedeflere ulaşılmasını ve bir istihşal fazlası yaratılmasını gerektirmektedir. Bu itibarla ekonomik kalkınmamızda, öteki sektörlerin gelişmesine de zemin hazırlaması bakımından tarım sektörü önemli bir yer tutmak gerekir. Kalkınmamızda tarımın ve küçük çiftçi kitlesinin önemini dikkate alarak, bu konuda düşündüklerimizi şöyle ifade edebiliriz:

a — Tarım Kredi Kooperatiflerimiz gerçek kooperatifçilik zihniyeti ile geliştirilememiş ve kredinin üreticinin ihtiyacına göre verilmesi ve yerinde kullandırılması amacı gerçekleşmemiştir.

b — 1929 yılında kuruluşları münasebetiyle toplanan Zirai Kredi Kooperatifleri Kongresinde de savunduğumuz üzere; Türkiye'de tarım kredilerinin değerlendirilmesi ve zirai kalkınmamızın sağlanması, küçük çiftçi işletmelerinin rasyonelleştirilmesi ile kabildir.

c — Küçük çiftçi işletmelerinin çok ve verimsiz olduğu ülkelerde kooperatifliğin, özellikle çok amaçlı kooperatiflerin, küçük çiftçi işlet-

melerinin rasyonelleştirilmesinde olumlu sonuçlar verdiği ve durumu-  
muz gözönünde bulundurulursa, elverişli tarım kollarında kredi ile üre-  
timi toplu olarak düzenleyecek bu tip kooperatifler kurarak veya tarım  
kredi kooperatiflerini bu biçime getirerek küçük çiftçiyi süratle kal-  
kındırabiliriz.

d — Aksi takdirde sayısız küçük çiftçi işletmelerini birer birer kal-  
kındırmak, her yönden güç ve hatta imkânsızdır.

e — Rasyonel tedbirler alınmadıkça dağıtılan krediler değeri-  
lenmeyecek, küçük çiftçi işletmeleri de kalkınamayacaktır.

## 2 — Sanayi Sektörü :

Toplam kredilerin % 13,50 si, orta ve uzun vadeli kredilerin % 33,4ü  
sanayi sektörüne verilmiştir. Gerek yatırım ve kalkınma bankalarının  
doğrudan doğruya ikrazları, gerek kamu ve özel sektör bankalarının iş-  
tirâkleri yoluyla sanayi sektörünün bankalar tarafından finansmanı  
aşağıda gösterilmiştir :

	İkrazlar	İştirakler	Tutarı
Devlet Yatırım Bankasınca Yapılan İkrazlar			
-Bankalararası ikrazlar hariç- Kamu Sektörü			
iştirâk ve müesseseleri	2.746	1.153	3.893
Sanayi Kalkınma ve Sınai Yatırım ve			
Kredi Bankalarınca Yapılan İkrazlar ve			
Özel Sektör İştirâkleri	748	492	1.240
<b>T o p l a m</b>	<b>3.494</b>	<b>1.646</b>	<b>5.133</b>

1 — Devlet Yatırım Bankası tarafından kamu sektörüne yapılan  
ikrazlar kamu iktisadî teşebbüslerine yapılan orta ve uzun vadeli yatırım  
ve kalkınma kredileridir. Kamu İktisadî Teşebbüsü niteliğindeki ban-  
kalara yapılan ikrazlar ise, işletmecilikle uğraşan bu bankalar bünyesin-  
de tesis veya finanse eyledikleri iştirâk ve müesseselerine intikâl eyle-  
miş bulunmaktadır. Böylece kamu sektörünün finansmanı -bankalar  
arası ikrazlar hariç- direkt ve endirekt olarak belirtilmiş bulunmakta-  
dır.

Bankalar dışındaki İktisadî Devlet Teşekküllerine açılan kredile-  
rin sektörler itibariyle dağılışı şöyledir: (Milyon TL. olarak)

Ulaştırma	1.067	Makine İmalâtı	206
Madencilik	425	Çimento Sanayiî	201
Demir-Çelik	247	Kimya Sanayiî	125
Gıda	233	Kâğıt Sanayiî	26
		Diğer Sanayi	213

2 — Özel sektörün orta ve uzun vadeli yatırım ve kalkınma kredi-  
leriyle finansmanı, Sanayi Kalkınma ve Sınai Yatırım ve Kredi Bankası  
tarafından doğrudan doğruya yapılan ikrazlarla özel sektör bankalarının

iştirâkleri yoluyla yaptıkları finansmandan toplanmış bulunmaktadır.

Adları geçen bankalar tarafından 1966 yılı sonuna kadar yapılan ikrazların sektörler itibariyle durumu şöyledir:

	S. Kalkınma Bankası		S. Yatırım ve Kredi Bankası		Toplam	
	Firma adedi	TL.	Firma adedi	TL.	Firma adedi	TL.
	Mensucat ve giyim	112	237.688	67	103.219	179
Makine ve madenî eşya imâlâtı	84	223.763	82	76.667	166	300.430
Gıda ve İçki	153	142.253	37	28.829	190	171.082
Taş-Toprak-Cam	71	194.892	6	1.150	77	196.042
Kimya	62	78.433	1	18.688	80	97.121
Taşıt ve Onarım	120	20.180	1	2.000	121	22.180
Diğer	162	186.162	32	19.131	234	205.293
İkraz tutarları (000 eklenerek okunacaktır)	764	1.083.371	243	249.684	1007	1.333.055

Yukarıda belirtilen rakamlara göre sanayi sektörüne yapılan toplam finansmanın % 18,7 si kamu sektörüne ve % 21,3 ü özel sektöre düşmektedir.

Kalkınma Plânımızın sanayileşmeye dönük bulunması ve İkinci Beş Yıllık Plânda sanayileşmeye ağırlık verilmesi, öteyandan Memleketimizde henüz sermaye piyasasının teşekkül eyleyememiş ve bu nedenle, hem sınaî tesislerin, hem sanayi ikraz kurumlarının bu kanaldan beslenememeleri dolayısıyla, sanayi yatırım ve kalkınma bankalarının faaliyet ve kredileri büyük önem kazanmaktadır.

Önceki yazılarımızda açıklandığı üzere, Türkiye'de sanayi kredisinin tarihi oldukça yenidir. Yurdumuz Sanayi Kalkınma ve Yatırım Bankaları henüz gereği kadar öz ve devamlı kaynaklar sağlayamamış durumdadırlar. Bu durumun nedenleri ve çarelerinden evvelce söz etmiştik. Bu kere kredilendirme konu ve siyâsetini incelerken, bazı noktalara değinmek icapelemektedir.

Yatırım ve kalkınma bankalarının da ellerindeki kaynak ve imkânları kullanırken; bankacılık açısından herşeyden önce yukarıda belirtilen kredi siyaset ve uygulamalarına ilişkin ilkeleri gözönünde bulundurmaları tabiidir. Yani kredinin millî ekonomi ve lehdarı yararına değerlendirilmesi esastır.

Kamu İktisadî Teşebbüslerine yapılan ikrazlar kalkınma plân ve programlarının âmir hükümleri dairesinde yapılan finansmanlardır. Finanse edilen özel sektör yatırımları ise; nazari olarak plânın yol göstericiliğinden yararlanmakta ise de esas itibariyle kendi tercih ve inisiyatifleri ile yaptıkları yatırımları ifade etmektedir.

Bugün Memleketimizde özel sektörün yatırım ve sanayileşmesi üze-



rinde yürütülen eleştirmeler gözönünde bulundurulursa; beliren durum ve gidişyle millî sanayiın sektörler itibariyle üretim konuları, dağılışı ve yoğunlaşmaları, optimal cesametleri, fiyat ve kalite durumları ve pazarlama alanları bakımından memleket ekonomi ve kalkınmasına henüz yararlı modern ve rasyonel bir örgütlenme ve gelişme içinde bulunduğu söylenemez. Esasen, sermaye piyasasının beslemediği, Devlet ve bankalarca finanse edilecek, yeterli malî güce sahip bulunmayan bir özel sektörün memleketin sanayileşmesini sağlayabileceği de düşünülemez. Nitekim son zamanlarda, sermaye şirketlerinden çekinen, kısa vadeli kredilerle bu işi yürütebileceğini sanan ve sonra da türlü sakıncalarıyla karşılaşmış gerçeği gören kimi müteşebbislerin, halka açık sermaye şirketlerine başvurmaları ve halkın gösterdiği ilgi sevindirici olup üzerinde durmak, işlemek ve geliştirmek gereklidir.

Bu itibarla bu grup bankalarca sanayie kredi açılırken, kaynak yaratma gücüne sahip olan, millî ekonomiye yararlı faaliyet ve teşebbüslere öncelik tanımak suretiyle kredi yoluyla hem sanayileşmeyi plânlamak, hem de dağıtılan kredileri memleket ve millî ekonomi yararına değerlendirmek kabildir ve gereklidir.

Kalkınma Plânı bu alanda yatırım ve kalkınma ikrazlarına rehber olmalıdır. Zira gelişmemiş ekonomimizde henüz örgütlenmemiş bir özel sektörün iktisadî faaliyet ve teşebbüslerinin seçim ve tercihlerinde öngöreceği faktör yalnızca kâr gayesidir ki bu plânlı iktisadî kalkınmada bir sakınca teşkil eylemektedir. Bu sakıncaları ortadan kaldırmak üzere, bu dönemde, sözkonusu ettiğimiz millî sanayi plânının özel sektör için de yol gösterici şekilde carî olması tabiidir. Zira geri kalmış ülkelerde sanayileşme devlet öncülüğü ile başlar; sonradan ağırlığını sermaye piyasasının beslediği halka açık sermaye şirketleriyle örgütlenmiş normal bir özel sektöre intikâl ettirebilir. Ancak, bu intikâlin plânlı ve düzenli bir biçimde yürütülmesi memleket ve özel sektör için yararlıdır. Böylece, plânın rehberliği, özel sektörün yaratıcı gücü ve rasyonel bir kredi politikasının birleşmesiyle en uygun bir düzene girilmiş olacağı kanısındayız.

Sonuç olarak, yatırım ve kalkınma kredilerinde, Kalkınma Plânında ekonomiye yararlı üniteleri değerlendirecek banka iştirâkleri veya ortaklıkların kuracakları halka açık sermaye şirketlerine öncelik tanımak suretiyle sermaye birikimine, sermaye piyasasının teşekkülüne hizmet eyleyen ve özellikle kaynak yaratabilen iktisadî teşebbüsleri teşvik ve tercih edici bir kredi siyaset ve uygulamasını öngörmekteyiz.

Türkiye'de ziraî ve sınaî kalkınmamızı sağlamak amacıyla küçük çiftçi ve sanayiciyi öngörerek dağıtılan krediler; bu ünitelerin idare ve işleminde kooperatifler veya sermaye şirketleri halinde teşkilâtlanmaları ve üretimlerini rasyonalize eylemeleri gereği aranmadan veril-

miş olduğundan, değeri lenememiş ve tabiatıyla bu sektörlerin gelişmesine de faydalı olamamıştır.

### 3 — İpotekli Mesken Kredileri ve Öteki Krediler:

Toplam kredilerin % 1,5 i, orta ve uzun vadeli kredilerin % 18,7 si ipotekli mesken ve öteki kredilere bağlanmış bulunmaktadır.

Bu konuyla doğrudan doğruya ilgili bulunan Emlâk Kredi Bankası ile konu ile ilişkili öteki bankalar tarafından yapılan ikrazlar (milyon TL. olarak)

<b>Emlâk Kredi Bankası</b>		1.716		
Yapı Tasarrufu Mesken Kredileri	906		906	
İşçi Meskenleri Kredileri	484		484	
Diğer İpotekli Krediler	326			326
<b>Emniyet Sandığı</b>		153		153
<b>T. Vakıflar Bankası</b>		71		
Turizm Geliştirme Kredisi	51		51	
Diğer İpotekli Krediler	20			20
<b>Diğer Bankalar</b>		13		13
<b>T o p l a m</b>		<u>1.953</u>	<u>1.441</u>	<u>512</u>

Bu kredilerin % 74'ü yapı tasarrufu ve işçi meskenleri olmak üzere, sosyal mesken ve turizm geliştirme kredilerini teşkil etmektedir. Diğerlerini, gerek Emlâk Kredi Bankası, gerek diğer bankalar ve kurumlar tarafından yapılan normal konut ve bina inşaatı ve onarımı ikrazları kapsamaktadır.

Bu konuda önemli olan sosyal mesken kredileridir. Sosyal mesken kredilerinin aracı olan yapı tasarrufu sisteminin özelliği de kaynağını (oranı hakkında kesin bilgi elde edemedik) kendi kendine yaratabilmiş olmasıdır.

Bu konuda Emlâk Kredi Bankasının verdiği bilgidен, halen, Memleketimizde yalnız şehirlerde halkın yılda 130.000 konut yapımına ihtiyacı olduğu, buna karşılık ancak 40.000'i gecekondulu olmak üzere, yılda 80.000 mesken yapılabildiği anlaşılmaktadır.

Bu durumda sözü edilen ihtiyacı karşılamak üzere öncelikle yapı tasarrufu ve sosyal mesken mekanizmasını ve finansmanını geliştirmek gerektiği gibi, bu kaynak ve kredileri en uygun bir tarzda değerlendirebilmek üzere, herşeyden önce yapı tasarrufu inşaatının plân ve maliyet bakımından rasyonel bir sistem ve örgüte bağlanması gerekmektedir.

### 4 — Meslekî Krediler (Küçük San'at Kredileri) :

Memleketimizde meslekî krediler henüz toplam krediler ve orta ve uzun vadeli krediler içinde çok küçük bir miktardadır. 1966 yıl so-

nu itibariyle 427 milyon lira kadar olup önümüzdeki yıllarda gelişeceği ve artabileceği anlaşılmaktadır.

Mesleki krediler, küçük sanayi ve el san'atları erbabının işletme, donatma ve yatırım yönlerinden kredilendirilmesi amacını gütmektedir. Halk Bankası bu kredileri dağıtırken, bu teşebbüslerin teşkilâtnarak üretim ve satışlarının rasyonelize edilmesine ve özellikle bir araya gelerek büyük çapta üretime geçmeleri imkânlarının araştırılmasına, işletme kolları arasında işbirliği sağlanmasına ve bu yollardan kredilerin değerlendirilmesine program ve faaliyetlerinde önem vermekte, kredi siyaset ve uygulamalarını bu biçimde düzenlemeye çalışmaktadır. Kredi genişlemeden kredinin değerlendirilmesi olarak nitelediğim bu faktör ve düzene kredi politikası ve uygulamalarında yer verilmesi, kredinin geleceği bakımından sevindiricidir.

#### IV — S o n u ç :

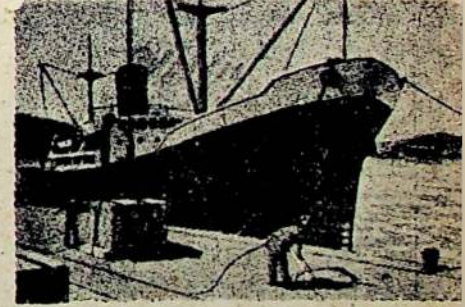
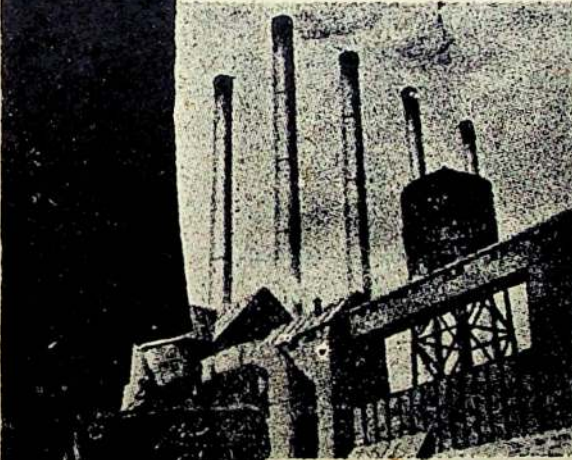
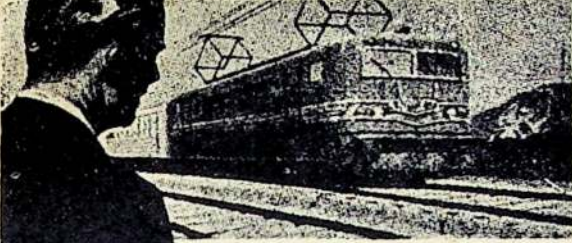
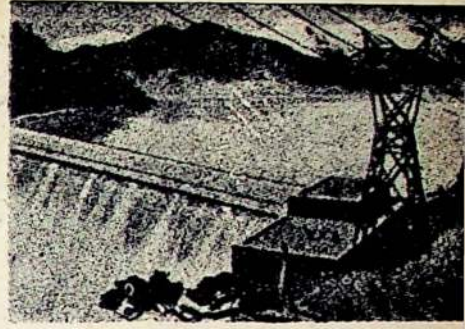
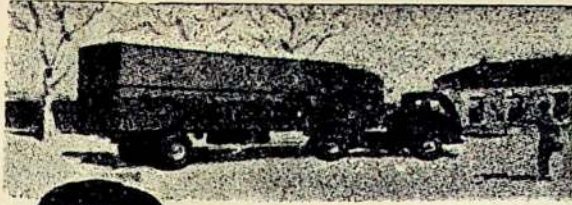
Yazımızı bitirirken belirli noktaları işaret etmek isteriz:

1 — Çeşitli yönleriyle belirtilen nedenlerle Türk Banka Sistemini yeniden örgütlemek ve rasyonelleştirmek gereği ortadadır. Şube bankacılığını büyük ve güçlü bir banka sistem ve kuruluşuna çevirmek ekonomi ve bankacılığımızın başta gelen bir ihtiyacıdır.

2 — Böylece büyük ve güçlü bankaların kuruluşuyla külliyetli tevdiat kaynaklarının yaratacağı imkânlardan yararlanarak bu fonların belirli bir kısmını orta ve uzun vadeli kredi ve üretim alanında kullanabilmek imkânı elde edilmiş olacaktır.

3 — Ekonomimizde ihtiyaç duyulan külliyetli ve kuvvetli banka kaynaklarını; ticaret ve karma bankalarda, tevdiat celbini makûl bir reklâm faaliyeti ve özellikle modern ödeme sistemlerini geliştirmek ve yerleştirmek; yatırım ve kalkınma bankalarında ise, bunların kaynaklarını takviye etmek ve sermaye piyasasının kurulmasını teşvik ve temin suretiyle elde etmeğe çalışmak lâzımdır. Ancak, kamu sektörüne ait ve özel kanunlarla kurulmuş bankaların öz ve devamlı kaynaklarının gerektiği ölçüde artırılması ve bu alanda tevdiat kaynaklarının ise, yardımcı kaynak olarak müatalaâ olunması tabiidir.

4 — Banka plâsman ve kredilerinin öncelikle millî ekonomi bakımından değerlendirilmesi, dağıtımının sektörler ve konuları itibariyle memleket ekonomisini düzenleyici, geliştirici ve kalkındırıcı istikâmette olması; bankaların kendi yapılarında ve kendi inisiyatifleriyle dağıttıkları plâsman ve kredilerde de bu esastan ayrılınmaması, kısa vadeli ticarî kredi plâsmanlarının özellikle üzerinde durulması gerekmektedir.



## Mobil bütün yağlama problemleriniz için hizmetinizde

Her ihtiyaca uygun yağları MOBİL'de bulabilir ve her çeşit yağlama problemlerinizi MOBİL'in mütehasıs elemanları sayesinde halledebilirsiniz.

Bu elemanlar, endüstrinin çeşitli bölümlerinde size hizmet gayesi ile özel surette yetiştirilmişlerdir.

Mütehasıslarımızın sizin için hazırlayacağı yağlama programları iş veriminizi artırır, maliyetinizi düşürür ve kârınızı yükseltir. Mobil Oil Şirketi ile temas ederek MOBİL'in dünya çapındaki tecrübelerinden istifade edebilirsiniz.



## YEDEK AKÇE VE OTOFİNANSMAN (\*)

Nejat GÜLEN

(T. Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.  
Malî Tahlil Müşaviri)

Yedek akçeyi (ihtiyat) sadece anonim, sermayesi paylara bölünmüş komandit ve limited şirketler açısından ele alıp, diğer gerçek ve tüzel kişileri, banka ve sigorta şirketleri gibi özellik arzeden kuruluşları konu dışı bırakarak incelemek gerektiğinde baş vurulacak kaynak Türk Ticaret Kanunu ile Kurumlar Vergisi ve Gelir Vergisi kanunlarından ibaret olacaktır.

T.T.K. 466 ve 467'ci maddelerinde kanunî ve ihtiyari yedek akçeler belirtilmiş bulunmaktadır.

Son zamanlarda günlük dilimize girmiş olan (surplus) terimi de bir bakıma yedek akçeden başka bir şey değildir. Amerikan literatüründe surplus, earned surplus (kâr ihtiyatları) capital surplus (sermaye ihtiyatları) şeklinde ikiye ayrılmaktadır.

Earned surplus, kârlardan geçmiş yıl zararları, hissedarlara dağıtılacak tutarlar tenzil edildikten sonra kalan tutar, capital surplus ise, aktiflerin yeniden değerlendirilmesi, şirketin kendi hisse senetlerini yüksek fiatla satması gibi yollarla elde edilen fazlalıklardır.

Yedek akçelerin muhtelif şekillerde tasnifi mümkündür. En yaygın tasnif Ticaret Kanununda belirtilen,

- 1 — Kanunî (umumî) yedek akçeler,
- 2 — İhtiyari (fevkalâde) yedek akçeler şeklinde olanıdır.

Kanunî ihtiyatların sarf yerleri kanunda tesbit edilmiş bulunmaktadır. Bunlar,

(\*) Bu makale aynı zamanda bir okuyucumuzun bu konudaki bir sorusunu daha etraflı cevaplayabilmek amacı ile hazırlanmıştır. BANKA Dergisi.

- a) Zıyanların kapatılmasına,
  - b) İşlerin iyi gitmediği zamanlarda işletmeyi idameye,
  - c) İşsizliğin önüne geçmeğe veya neticelerini hafifletmeye elverişli tedbirlerin alınmasına,
- sarfolunabilir.

İhtiyari (fevkalâde) ihtiyatlar ise esas mukavelede belirtilen hükümlere göre istenilen maksatlara tahsis olunabilir.

Bunun yanında yedek akçeleri;

1 — Açık yedek akçeler,

2 — Gizli yedek akçeler olmak üzere tasnif etmek de kabildir.

Hangi maksatla olursa olsun, şirket bünyesinde bırakılan kazançlar bilançoda açıkça görülüyorsa açık yedek akçedir. Gizli yedek akçeler ise, bilançoda açıkça görülmeyen idare meclisi kararı ile (murakıbın ittilâf dahilinde) aktif kıymetlerin düşük, borçların yüksek değerlendirilmesi gibi yollarla temin edilen ihtiyatlardır. Bir vergi ziyana sebebiyet verilmediği takdirde, gizli yedek akçe ayrılmasında bir mahzur yoktur. Ticaret Kanununun 458'ci maddesi gizli yedek akçe ayrılmasına cevaz vermiş bulunmaktadır.

Tatbikatta yedek akçelerin ister kanunî ister ihtiyari olsun hangi maksatlara tahsis edilmekte olduğu önemli bir mesele teşkil etmektedir.

İktisadî hayat şartlarının yedek akçe mevzuunda işletmeleri Ticaret Kanununun maksat ve gayelerinden uzaklaştırmakta olduğu ifade edilebilir. Bugün fiilen ihtiyatlar zararların karşılanması, müstakar temettü dağıtılmasının temini vs. gibi maksatlarla ayrılmakta yahut ayrılan ihtiyatlar bu maksatlara tahsis edilmekte midir? Bu husus şirket organları dışında hangi makam tarafından kontrol edilmektedir?

Bilinen yegâne misâl Bankalar Kanununun bir hükmünün teşmil edilmesi suretiyle anonim şirketlerin kanunî ihtiyatlarının Devlet Tahvillerine yatırılmasının istenmekte olduğudur. Maliye Bakanlığı bu konuda anonim şirketlere yazılar yazmakta, ancak müeyyide yokluğu sebebiyle bir kaç istisna dışında olumlu bir sonuç alamamaktadır.

Tatbikatta, ihtiyatlar, şirketler tarafından diledikleri gibi kullanılmaktadır.

İhtiyatlar, şirketler için bir ofofinansman kaynağı olmaktadır.

Otofinansman, bir işletmenin kendi kendini finanse etmesi, yeni ortak bulmadan, sermaye temin etmesi demektir.

Bu işletme hangi yolla olursa olsun öz varlığından meydana gelen artışı kendisine saklayabildiği nisbette otofinansmana gitmiş olacaktır.

Bilindiği gibi bir işletmenin aktifi, (carî aktifler) (net sabit kıymetler) ve (diğer aktifler) den meydana gelmektedir. Bunun finansmanı için öz sermaye ve borçlanmadan başka kaynak yoktur.

İki dönem arasında, öz sermayede meydana gelen artış (dar manada kâr) olduğu gibi işletmede kalacak olursa ideal bir otofinansman ile karşı karşıya kalacağız demektir.

Ancak bu artışın, olduğu gibi işletmede kalması imkânsızdır. Evvelâ vergi vesair mükellefiyetler sebebiyle Devlet bu tutar üzerinde hak sahibidir. İkinci olarak sermayedar temettü isteyecektir.

İşletmeci ise, muhtemel zararları karşılamak, müstakâr bir temettü dağıtma politikası sağlamak, artan iş hacminin gerektirdiği net işletme sermayesini temin etmek ve en mühimi yeni sabit kıymet yatırımlarını tahakkuk ettirebilmek arzusundadır. Bunun için ya yeni borçlar bulacak, ya sermayenin arttırılmasını isteyecek yahut bir evvelki döneme nazaran artmış bulunan öz sermaye kısmını mümkün olduğu kadar muhafaza etmek isteyecektir. Esasen vergi kaçakçılığı sebeplerinden birisi de bu artan fonları elde bulundurmamak arzusudur.

İşletmeci artan fonun bir kısmını evvelâ Ticaret Kanununa göre kanunî ihtiyat olarak elinde tutabilir. Kalan kısmı, statü müsait olduğu nisbette umumi heyet kararı da alınabildiği takdirde fevkalâde ihtiyata ayırabilir ve bu tutarlar kendisine bir otofinansman unsuru olur.

Bugün bir çok büyük endüstri işletmelerinin yukarıda belirtmeğe çalıştığımız sebeplerle müseccel sermayelerine nazaran fevkalâde yüksek ihtiyatlara sahip oldukları görülmektedir.

Ticaret Kanunu ihtiyatlı bir şekilde de olsa yedek akçe ayırmayı desteklemekte, vergi kanunları da, hâlen tatmin edici olmaktan uzak bulunmakla beraber ihtiyatların vergilendirilmesinde nisbi avantajlar sağlamakta ve böylece otofinansmana yardım edilmektedir.

Ancak, tatbikatta bir işletme, bir dönem zarfında öz sermayesinde meydana gelen artışın tamamını ihtiyata ayırmak istese, tasarruf bonusu, kurumlar vergisi, gelir vergisi stopajı sebebiyle, otofinansman için elinde kalan meblağ önemli derecede azalmaktadır.

Bu hususu bir misâl ile açıklayacak olursak :

Diyelim ki; 5 milyon lira ödenmiş sermayeli «A» anonim şirketinin 1967 yılı ticarî kârı 6.600.000 TL'dir. Bu kârın 6,2 milyon lirası ticarî ve sınaî faaliyetten 400.000 TL'si Devlet tahvili gelirlerinden doğmuştur. Ticarî kârın elde edilmesi için yapılmış olan 800.000 TL'lik masraf kısmı Maliye tarafından kabul edilmeyecek giderler meyanındadır. Şirket yatırım indiriminden istifade etmemektedir.

Kârın 2 milyon lirasının tevziine ve ayrıca İdare Meclisi azalarına 200.000 TL. kâr payı «tantiem» ödenmesine karar verilmiştir.

Nazari olarak vergi ve sair mükellefiyetler düşünülmeyecek olursa, şirketin otofinansmana tahsis edebileceği meblağ  $6.600.000 - 2.200.000 = 4.400.000$  TL. dir.

Halbuki aşağıda hesap şekli gösterildiği üzere otofinansmana ayrılacak meblağ 2.338.000 TL. dan ibaret kalmaktadır.

Ticarî kâr 6.600.000

a) Kurumlar Vergisi :

Ticarî kâr	6.600.000	
Kabul edilmeyen gider	+ 800.000	
Devlet Tahvili geliri	— 400.000	
Tantiem	— 200.000	
	6.800.000	
Kurumlar v. matrahı	6.800.000	
Vergi	$6.800.000 \times \% 20 = 1.360.000$	

b) Tasarruf bonusu :

$$6.800.000 \times \% 3 = 204.000$$

c) Stopaj :

Kurumlar vergisi matrahı	6.800.000	
Devlet tahvili geliri	+ 400.000	
Kurumlar vergisi	— 1.360.000	
Kabul edilmeyen gider	— 800.000	
I -- Tertip Kanunî ihtiyat :		
(6.600.000 x % 5)	— 330.000	
II — Tertip Kanunî ihtiyat		
(2.200.000 x % 10)	— 220.000	
	4.490.000	
Stopaj matrahı	4.490.000 x % 20 = 898.000	
d) Tantiem	200.000	
e) Net Temettü	1.600.000	4.262.000
Oto finansmana ayrılacak meblağ	4.262.000	2.338.000





# PARANIZ KIYMETLİDİR

*Onü,*

TOPRAĞA GÖMECEĞİNİZ  
YERDE



BANKAMIZDA DEĞERLENDİRİNİZ

**TÜRKİYE  
EMLÂK & KREDİ  
BANKASI**

## YENİ İŞ KANUNUNA GÖRE BANKA ŞUBELERİ VE MÜDÜRLER

A. Cemâlettin YURDAKUL  
(İş Bankası İstihbarat Md.  
Servis Şefi)

3008 sayılı İş Kanunu, uygulandığı devre içinde iş hayatımızın sosyal ve ekonomik gelişmesine, zaman zaman yapılan tadiller ve eklere rağmen cevap verememiştir. İşçilere tatbiki uygun görülen bazı sosyal haklar ayrı kanunlarla sağlanmıştı. İş Kanununun mühim boşluklarından biri de bu kanuna tabi işyerlerinde, fakat işçi tarifi dışındaki fikren çalışanların durumu idi. Bunlardan gemi adamları ve basın mensuplarının işçi ve işveren münasebetlerini düzenleyen özel kanunlar çıkmış; yukarıda zikredilen fikir işçileri ise, günümüzün şartlarına ve sosyal anlayışına adım uyduramıyan Borçlar Kanunu'nun sınırları içinde bırakılmıştı.

12.8.1967 tarih ve 12672 sayılı Resmi Gazete ile yayınlanan ve yayın tarihinden itibaren yürürlüğe giren 931 sayılı Yeni İş Kanunu, muhtelif kanunlara dağılmış işçi ve işveren münasebetlerini bir kanun çerçevesi içerisine topladığı gibi bir çok batı memleketlerinde tatbikatı gördüğü şekilde fikir işçilerini de sınırları dahiline almış ve kapsamını bir işçi çalıştıran işyerlerine kadar genişletmiştir.

Şimdi mevzuumuz itibarı ile işyeri, işveren ve işveren vekili tabirlerini Yeni İş Kanunu hükümlerine göre inceleyelim:

Kanunun 1. maddesi işyerini «işin yapıldığı yere işyeri denir.» şeklinde tarif etmiştir. İşyeri mefhumu değişik durumlar arzetyekte, «işletme» ve «müessese» tabirleri de işyeri anlamına kullanılmaktadır. 275 sayılı Kanunun 45. maddesinin 2. bendinde kanun koyucu, işveren vekilini tarif ederken «Bir işletme veya müessese yahut işyerinde» deyimlerinin hepsini birden kullanmıştır. Bu deyimleri kullanmakta bir maksat olmak gerekir. Bu da herhalde bankalar gibi geniş ve yaygın teşekküllerde, adı geçen kanun gereğince, işveren ve işveren vekilinin tesbiti bakımından önem taşımaktadır. Yeni İş Kanununda bu husus sadece işyeri deyimini ile izah ve ifade edilmekle banka şubeleri ayrı ayrı işyeri sayılmaktadır. Banka şubeleri hakkında 2.11.1964 tarihli Yargıtay Kararı da şöyledir: «İşyeri ancak müşterilâtı ile bir bütündür. Diğer bir deyimle iktisaden bir bütün teşkil edecek nitelikte birbirini tamamlayıcı yerlerle birlikte o işyeri tek işyeridir. Fakat aralarında bu nitelikte bir bağ bulunmayan yerler ayrı ayrı işyerleridir. Bankalarda, şubeler aynı işi görürler ve birbirleriyle ve merkezle aralarında işaret olunan anlam-

da bir bağ bulunmamaktadır. Her şube kendi çalışma alanına giren işlemleri doğrudan doğruya yapmaya yetkili bulunduğu merkez ve şubeler ayrı ayrı işyerleridir.»

Yeni İş Kanununda işveren «Bir hizmet akdine dayanarak her hangi bir işte ücret karşılığı işçi çalıştıran tüzel veya gerçek kişiye işveren denir.» şeklinde tarif edilmiştir. Yani işverenin en bariz vasfı bir ücret karşılığı işçi ile hizmet akdi imzalıyarak onu çalıştırmasıdır. Her ne kadar bir seneden az süreli işlerde bu akid sözlü olabilirse de, bu durumda işverenin işçiye iş şartlarını gösteren bir belge vermesi lâzımdır. Hükmi şahıslarda bu işler işveren tarafından selâhiyetli kılınmış hakiki şahıslar tarafından yapılır.

Kanunun tarifine göre: «İşyerinde işveren adına hareket eden ve işin ve işyerinin yönetiminde görev alan kimselere işveren vekili» denir. Demek ki bir işyerinde işi idare ve organize eden, ücreti ödeyen kimse işveren değilse, işveren vekilidir.

Buraya kadar olan izahattan banka şubelerinin ayrı ayrı bir işyeri ve banka müdürlerinin de işveren vekili olduğu sarahaten anlaşılmaktadır. Müdür olmadığı zamanlarda bu işi ifa eden müdür muavinleri ve ikinci müdürler de işveren vekilidirler.

Burada şöyle bir husus sorulabilir: Bazı ufak banka şubelerinde müdür olmadığı zaman yerine bir şef veya muhasebeci bakmaktadır. Bu gibi kimselerin kanunî veya gayrî kanunî tutumlarının neticesi ne olacaktır? Bu neticelerden işveren mes'ul müdür? Evet. Zira işveren vekili durumunda olmayan ve fakat Kanunun tarifine göre işin ve işyerinin yönetimini ifa edecek kimselerin hukukî tasarruflarından ve neticelerinden doğrudan doğruya işveren sorumludur. Meselâ, bir şef veya muhasebeci böyle bir zamanda bankaya bir memur veya müstahdem alsa ve bir hizmet akdi imzalarsa, işveren, bu şef veya muhasebecinin selâhiyetsizliğini beyan ederek bu akdi feshedemez. Ancak bu husus işveren vekilleri için de böyledir. Nitekim Kanunun 1. maddesinin 3. bendindeki amir hüküm sarihtir. «İşveren vekilinin bu sıfatla işçilere karşı muamele ve yükümlerinden doğrudan doğruya işveren sorumludur.»

Bir de madalyonun ters tarafı vardır. Kanunun 1. maddesinin 4. bendinde «Bu Kanunda işveren için öngörülen her çeşit sorumluluk ve zorunluluklar işveren vekilleri hakkında da uygulanır.» denilmektedir. Demek ki işveren için neticesi suç olan tasarruflar işveren vekili tarafından yapıldığında işveren için getirilmiş olan cezai müeyyideler işveren vekiline de tatbik edilecektir. Bir hizmet akdi veya toplu iş sözleşmesi ile tesbit edilmiş olan her hangi bir ücreti zamanında tam olarak ödemiye veya noksan ödeyen işveren mutazarrır her işçiye karşılık elli lira para cezası ödemekle mükelleftir. Bu husus işveren vekilinin tasarrufundan doğarsa aynı ceza onun için de varittir. Keza Kanunun 20.

maddesinde yazılı çalışma belgesi veya 21. maddesinde zikredilen kimlik kartı işçiye verilmezse, (kartın ne şekilde yazılacağı ve nasıl alınıp verileceği Çalışma Bakanlığınca hazırlanacak bir tüzükte gösterilecektir.) fazla mesai süresi günde üç saatten fazla olursa, fazla mesai ücreti ne olursa olsun genel tatil günlerinde yapılan çalışmalarda, işçinin bir günlük yevmiyesine tekabül eden miktarın iki katından az ücret ödenirse... müsebbip işveren veya işveren vekilleri muhtelif cezalara duçar kalırlar. Banka şubelerinde işveren vekili olarak çalışan müdür, müdür muavini ve ikinci müdürlerin, bu sebeplerle, Yeni İş Kanununu titiz bir şekilde tetkik etmeleri gerekir.

Kanun, işveren vekillerini çeşitli mes'uliyetlerle işverenin yanına itmekle beraber onların işçilik haklarını da teslim etmiştir. Nitekim 1. maddenin 4. bendinin son fıkrası şöyledir: «İşveren vekilliği sıfatı, işçilere tanınan hak ve vecibeleri ortadan kaldırmaz». O halde işveren vekili de fazla mesai yaptığıında gereken ücreti alacak, yıllık ücretli tatil yapacak (49. maddenin son fıkrası gereğince yıllık ücretli izin hakkından vazgeçilemez.), kıdem tazminatı alacak, velhasıl işçinin haiz olduğu haklardan aynen istifade edecektir.



## 1968 YILININ

## SİGORTACILIĞIMIZDA DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

**Hayri BAŞER**  
(Şark Sigorta T.A.Ş.  
Genel Müdürü)

Sigortacılığımız, 1968 yılına :

- 1 — Bir Sigorta Enstitüsü tesisine karar verilmesi;
  - 2 — Dış ihtiyari reasürans pool'ümüzün iç ihtiyari reasürans ihtiyaçlarını karşılayabilmeyi üzerine alması;
  - 3 — Millî Reasürans T.A.Ş. nin kanunî inhisar hissesi dışında mecburî reasürans tretelerimizden anlaşma yolu ile pay almağa başlaması;
  - 4 — Sigorta târifelerimizin ayarlanması;
- gibi bir yandan sigortacılığımızda eğitim ve araştırmaya, öteyandan sigorta şirketlerimizin dış memleketlere göndereceği reasürans primlerini azaltmağa ve dolayısıyla döviz tasarrufuna yararlı önemi açık tedbirlerle girmiş bulunmaktadır. İlkin bu tedbirlerin hem sigortacılığımız, hem de memleketimiz için hayırlı ve uğurlu olmasını yürekten dileriz.

Arkada bıraktığımız yılın sözünü etmeğe değer sıkıntılarının başında; sigortacılığımızın bir türlü veresiye muameleden kurtarılamamış olmasından ileri gelen ve Kıbrıs olayları yüzünden zaman zaman şiddetini artıran tahsilât zorlukları ile 7397 sayılı murakabe kanunumuzun 26 ve 27 nci maddelerinin emredici hükümlerinin uygulanmasında, alacaklarını zamanında tahsil etmemiş görülerek aleyhlerine kamu dâvası açılmak suretile esasen alacaklarını tahsil edememekten zarar gören sigorta şirketlerinin kanunî mükellefiyetlerini edâ etmemiş sigorta istihsalcileri yerine cezaî kovuşturmaya maruz bırakılması ve bu sebeple itimat müesseselerinin zedelenmiş bulunması gelmektedir. Murakabe kanunumuzda ele alınan tâdilâtle yakından ilgili her iki derde isâbetli bir çözüm yolu aramak her halde endüstrimizin başlıca görevi olmak gerekir.

(1968 - 1972) İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânımızın ilk uygulama senesi 1968'dir. (1967 - 1972) döneminde Hükümetimizin bağlayıcı ni-

telikteki tedbir kararları manzumesi içerisinde sigortacılığımızı ilgilendirenler:

- 1) Teknik çalışma gurubu kurulması,
- 2) Murakabe kanunu revizyonu,
- 3) Mükerrer sigorta inhisarının düzenlenmesi,
- 4) Kamu kuruluşlarında dahili sigorta fonu sisteminin islahı,
- 5) Ziraî sigortaların geliştirilmesi,

sorunlarını kapsamaktadır. Henüz teknik çalışma gurubu teşkil edilmiş değildir. Murakabe Kanununun tâdilinde, 1966 yılı içerisinde Doğan Sigorta T.A.Ş. nin 25. yıl dönümü münasebetiyle tertiplenen seminer çalışmalarından faydalanılması; Mükerrer Sigorta inhisarının düzenlenmesinde ana hedefin Türk Sigortacılığının her yönden desteklenmek olması, dahili sigorta fonunun islahında ise kamu sigortalarının kamulaştırılması suretiyle yeni bir tekel ihdasından kesinlikle kaçınılması temenniye şâyandır.

1968 yılı içerisinde gerçekleştirilmesi öngörülen 2, 3, 4 ve 5 No. lu tedbirlerin icap ve ihtiyaçlara en uygun surette kuvveden fiile çıkarılması, başta sigortacılığımızın kanunî yegâne meslek teşekkülü olan «Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği» ne sorumluluğu ağır ve bu sorumluluğun ağırlığı nisbetinde şerefli bir çalışma görevi yüklenmektedir.

# **TAM** *Sigorta*

## **TAM HAYAT SİGORTA**

Günün şartlarına en uygun yenilikler ve  
imkânlarıyla emrinizdedir

- Hususi Servis -

Telefon : 47 00 40 - 47 00 41 - 47 00 42 - 47 00 43 - 47 00 44



İyi plânlanan ve yürütölen  
bir reklâm ve tanıtma faaliyeti  
bir müessese için  
masraf kapısı olmaktan çıkar;  
karşılığını kat kat getirir.

## BASIN İLÂN KURUMU

Cağaloğlu, Türkocağı Cad. no. 1, kat: 3  
Telefon: 27 66 00 - 27 66 01. İstanbul

(Basın : 10686)

## İKTİSADİ VE MALİ KONJONKTÜR

Hazırlayan: Dr. Mustafa A. AYSAN

Dergimizin 1968 başında okuyucularının faydasına sunduğu bir yenilik, Yurdumuz iktisadi ve mali olaylarının geleceğini tahmin eden bu bölümün Dergiye eklenmesidir. Çoğu zaman günlük ve acil işlerin baskısı ile işletme ve banka yöneticilerimizin hummalı çalışmaları arasında ileriye bakarak tahminler yapması kolay olmaz. İş hayatının ise, bu çeşit tahminlere dayanması şarttır. Bu güç şartın gerçekleştirilmesinde bankacı ve işletmecilerimize yararlı ve yardımcı olacağımızı umuyoruz. Tahminlerimizin isabet derecesini zaman içinde geliştirmeye çalışacağımız şüphesizdir. Ancak, okurlarımızın ilgisi, bu konuda temel desteğimiz olacaktır.

Bu sayıda, 1968 yılında iktisadi faaliyetlerimizin bazı genel eğilimlerine dayanan tahminlerimizi sunuyoruz. Sonraki sayılarda, yıl için de son bilgiler elde edildikçe, hem bu genel faktörlerdeki yeni eğilimler tesbit edilerek tahminlerimizle karşılaştırılacak, yeni sonuçlara varılacak, hem de bilgilerin sağlanabildiği ölçüde daha özel tahminler yapılacaktır.

### İş Hayatında Canlanma

Kötü hava şartlarının iş hayatındaki yavaşlatıcı etkileri ortadan kalktıktan ve havalar düzeldikten sonra, 1968 yılının ilkbahar aylarında iş hayatında önemli gelişmeler olacağı tahmin edilmektedir. Şüphesiz bu canlanma, bazı alanlarda az, bazı alanlarda daha şiddetli olarak hissedilecektir. Yılın ilk aylarında, özellikle yünlü dokuma, züccaciye, yağlar, beyaz peynir, alüminyum mutfak eşyaları kalemlerinde canlı taleplerle karşılaşılacaktır. Özellikle bu alanda çalışan işletmelerimizin mamul stoklarını arttırmaları uygun olur. Yuvarlak ve profil demir, pencere camı, çimento, karo fayans, kereste, bakliyat gibi alanlarda canlılık bahara doğru başlayacak, yaz ortalarında canlılık daha da artacaktır. Bu alanlarda çalışan işletmelerimizin bahar ortasında yüksek talebe göre mamul stoklarını ayarlamaları gerekir. Pamuklu dokuma alanında yüksek seviyede olan stoklar, bu sıralarda üretimde bir artışı gerektirmemektedir.

### Fiyatlar :

Ekonomik hayatımızın kötü haberleri, yaz başında gelmeye başlayacaktır: Hızlı fiyat artışları. Bu yıl 8,8 milyarı özel sektör, 10,6 milyarı kamu sektörü, 1,4 milyarı



da stok artışı olmak üzere, toplam olarak, 20,8 milyar (carî fiyatlarla) yatırım yapılması programlanmış bulunmaktadır. 1967 yatırımları hakkındaki ilk tahminler, yıl içerisinde 18 milyar lira yatırım yapıldığını göstermektedir. Buna göre, toplam yatırımların 1967 seviyesinden %25 artacağı ön görülmüştür. Hükümet bu ölçüde bir yatırım programını gerçekleştirmeğe çalışacağına benzemektedir. Bu cüretkâr yatırım programının iş hayatındaki canlanmayı kamçılacağı muhakkak olmakla birlikte, bu programın uygulama imkânlarının sınırlı olduğu, elde bulunan rakamlardan açıkça görülebilmektedir. 1967 yılı sonundaki gelişmeler, mamüllerinin fiyatları önemli ölçüde arttırılmış bulunan İktisadî Devlet Teşekküllerinin 1967'de yaratacağı fonlarda, kamu gelirlerinin yaklaşık olarak % 10'unu teşkil eden karşılık paralarda ve ithalâtın 1967'de programlanan seviyenin altında kalması yüzünden bazı vasatî vergi gelirlerinde program seviyelerinin altında kaldığını göstermektedir. Vergi gelirleri, 1967'de programlanmış seviyeler üstünde gerçekleşmiş olmakla birlikte, 1967'nin son rakamları 1966'nın fiilî sonuçlarına nazaran 1967'de toplam vergi gelirlerindeki artışın % 20 olacağını göstermekte, asgari geçim indirimi gibi bazı tedbirler yüzünden 1968'de bu artış hızının % 11,8'e düşeceği tahmin edilmektedir. Programdaki bu tahminlere rağmen, 1968 Ağustosundan itibaren piyasaya 2 milyar civarında para çıkarılacağı ve bu yapılırca, iş hacminde ve fiyatlarda tahminlerin çok üstünde artışlar olacağı ve kamu gelirlerinin programda öngörüldüğü gibi %12 değil, bunun bir misli kadar, yani 1967'ye göre %25 artacağı, ancak fiyat artışları kamu harcamalarını da arttıracığından 1968 yılında Hazine açığının ön görülenden en az bir misli daha fazla olacağı söylenebilir.

Vergi gelirlerindeki hızlı (%20) artışlara rağmen, 1967'nin özellikle son aylarında, devlet ödemelerinin geciktirilmesine sebep olacak güçlükler doğmuştur. Ekim 1967 sonu itibarile Hazine açığının 3 milyar liraya ulaştığı görülmektedir. Bu durumda, yukarıda belirtilen cüretkâr yatırım programının gerçekleştirilmesi yönünde hükümetin alacağı her tedbir Merkez Bankasının Hazineye veya diğer kamu teşekküllerine avanslarının arttırılması eğilimi, yani fiyat artışlarına sebep olacak baskılar yaratacaktır.

Üstelik halen görüşülmekte olan 1968 bütçesinin 2 milyar civarında bir fiilî açığa kapanması çok muhtemeldir. Gider tahminlerinde muhtemel fiyat artışlarının etkileri hesaba katılmamıştır; gelir tahminlerinin ise, bütçelenen miktarı aşacağı söylenebilir. Büyük bir dış kredi imkânının 1968 içinde gerçekleştirileceği hususundaki söylentilerin doğruluk derecesi henüz bilinmemekte, 835 milyon dolar civarında tahmin edilen ithalât programı; 540 milyon dolar civarında bir ihracat programına bağlanmakta; dış borç ana para ve faiz ödemeleri, 140 milyon dolar civarında tahmin edilmiş bulunmaktadır. İşçi dövizleri 1967'de azalmıştır. 1968'de bu seviyenin de elde edilmesi belki mümkün olmayacaktır. Bundan önceki yıllarda program ihtiyaçlarının hep altında gerçekleşen konsorsiyom kredilerinin 1968'de programlanan 214 milyon dolar seviyesini bulacağı şüphelidir. Bu sebeplerle, özellikle yıl ortalarına doğru ithalât için yapılan transfer taleplerinin karşılanmasında gecikmelerin artması beklenmelidir. Cüretkâr yatırım programının gerçekleştirilmeye çalışılması sırasında ortaya çıkan fiyat artışları, iş hayatındaki canlanmayı şiddetlendirecektir. Fakat fazla sevinmemek gerekir; fiyat artışları ölçüsünde üretim artırılamazsa, bu canlılık sıhhatli olmayacak 1969 da ekonomi daha güç problemlerle karşılaşacaktır.

### **Enflasyon :**

Çaresi yok mu? Şüphesiz var; fakat vasıtasız vergiler tahsilâtının daha fazla

arttırılması, ihracatın daha fazla teşvik edilmesi, iktisadi devlet teşekküllerinde etkili kaynak yaratıcı tedbirlerin alınması gibi politik bakımdan sakıncaları olan bu tedbirler, seçim yılı olan 1968 içinde alınsa bile sonuçları daha sonraki yıllara kalacaktır. Onun için işletmelerin tedbirlerinde iş hayatındaki canlanmanın yanında yıl ortalarına doğru başlayıp, yazın biraz durakladıktan sonra yıl sonuna doğru şiddetlenecek fiyat artışlarını gözönünde bulundurularak faydalı olacaktır. Yıl sonuna doğru ortaya çıkacak enflasyon söylentileri ve tartışmalar sizi şaşırtmamalıdır. Hazineye ve diğer kamu teşebbüslerine açılan Merkez Bankası avanslarındaki artmalar, ya da para hacmini şişiren diğer yollara yıl sonuna doğru gittikçe daha çok başvurulacak, fakat bu şekilde yaratılacak ferahlık, ilerde fiyatlar arttıkça ekonominin geleceği için büyük bir «para operasyonu», diğer bir deyişle devalüasyon zaruretinin ortaya çıkması sonucunu yaratacaktır.

### **Para, Mevduat, Kredi Hacmi :**

Yükselen fiyatlar demek, bankalarımız için yükselen para hacmi, yükselen mevduat, yükselen krediler demektir. Mevduat 1967 Eylül sonu itibarıyla 19 milyara yaklaşmıştır. Para arzı (tedavüldeki banknot ile vadesiz tasarruf mevduatı toplamı) yine 1967 Eylül sonunda 20 milyarı aşmıştır. 1968'in yaz aylarında bu unsurlarda nisbî azalışlar olabilir. Mutlak azalışların olması, Hükümetin enflasyonu durdurucu tedbirlerine bağlıdır. Yaz başındaki seçimler sebebiyle Hükümetin bu sıkıntılı tedbirleri alacağı tahmin edilemeyeceğine göre, düşme daha ziyade artış hızlarında olacaktır. Kredi hacmi de bu gidişe uyacaktır. Banka kredileri (Bankalar arası krediler hariç) Eylül 1967 sonu itibarıyla 22 milyara çok yaklaşmıştır. Artış devam etmektedir. 1968 yaz aylarında azalacak olan artış sonbaharda yine hızlanacaktır.

Özetle, 1968 yılı genel olarak canlı ekonomik faaliyetler getirmektedir; ancak enflasyonist baskılar da etkilerini gittikçe daha fazla duyurmaya başlayacak, bunu önleyici etkili tedbirler alınmadığı takdirde, iş hayatındaki canlılık tamamen gerçek bir verimlilik artışına karşı gelmeyecektir. İşletme ve banka yöneticilerimizin, devlet adamlarımızın bu canlılığın aldatici taraflarına karşı uyanık olmaları şarttır.

### **Sermaye Piyasası :**

Sermaye Piyasası için canlı gelişmeler yılı, 1968 olacaktır. Malî piyasalarda, hisse senetleriyle işletmelere fon sağlamanın büyük faydaları birçok başarılı örneklerle belirli olarak ortaya çıkmaya başlamıştır. Yurdumuzun yegâne hisse senetleri ve tahviller borsasında kayıtlı menkul kıymetlerin ve bunlardaki alış-veriş hacminin tutarları halâ çok düşük seviyelerde bulunmakla birlikte, Sınai Kalkınma Bankası'nın aracılığı ile hisse senetleri ve tahviller satın alan kişi ve kurumların sayısında önemli artışlar ve Sermaye Piyasasını Teşvik Kanun Tasarısının kanunlaşması beklenmeden bu alanda oldukça önemli gelişmeler olmaktadır. Deva Sanayi ve Ticaret T.A.Ş. nin büyük sermaye tezyidi (10 milyondan 75 milyona) için çıkardığı hisse senetlerinin, Mensucat Santral T.A.Ş.'nin %12 faizli tahvillerinin kolaylıkla satılması, özellikle emekli sandıklarının aktiflerini hisse senetlerine yatırma konusunda çok istekli bulunmaları, Koç-Holding'in Holding'e dahil anonim şirketlerde çalışanların kendi şirketlerine ve Holding'e ait hisse senetlerini almalarını teşvik etmek hususundaki kararı, bu alanda 1967'nin getirdiği olumlu gelişmeler olmuştur. 1968 bu eğilimin hızlanacağı bir yıl olacaktır. Daha çok anonim şirket kurulacak, daha çok hisse senedi ve tahvil satışa çıkarılacaktır. Anonim şirketlerimizden çok az malî bilgi çıktığı için, bu faaliyet istenilen ölçüde yayılamayacaktır. Bu yöne gitmeyi düşünen anonim şirketlerimizin, 1968 yılında yıllık rapor-

larını daha kolay anlaşılır şekle getirerek daha geniş bir çevreye yaymaya çalışmaları ve yıllık bilânço ve kâr-zarar hesaplarını yine en kolay anlaşılır şekle getirerek gazetelerde yayınlamaları uygun olacaktır. Hisse senetlerini geniş kitlelere satmayı düşünen anonim şirketlerimiz için böyle bir açıklıktan sağlanacak sayısız faydalar vardır.

#### **Yatırımlar :**

Özel teşebbüs, yatırım çabalarını arttıracaktır. 1968 programında kamu sektörünün sabit sermaye yatırımlarının %55'ini yapması ön görülmüş olmakla birlikte, kamu sektörü, yukarıda belirtilen yatırım kaynaklarının darlığı yüzünden programlanan seviyenin altında kalabilecektir. Özellikle Hükümetin seçimlerden sonra ve yılın son yarısında alabileceği enflasyonu kısıtlayıcı tedbirler arasında bütçe harcamalarının kısılması hususu da yer alabileceğinden, kamu yatırımları plânlanan seviyenin altında, toplam yatırım hacminin %50'si seviyesinde gerçekleşebilecektir. Artan fiyatlar, özel yatırımlara hız vereceğinden, özel yatırımlar plânlanan seviyenin üstünde, %50 civarında gerçekleşecektir. Diğer bir deyişle, kamu sektörü ile özel sektör, yatırımları yarı yarıya gerçekleştirebilirler. 1967 nin ilk geçici rakamları, bu yılda kamu sektörünün tüm yatırımların %53 ü oranında yatırım yaptığını göstermektedir. Bu yılın yaz başında ortaya çıkan ve 4 ay kadar süren «para darlığı», özel sektörün yatırımlar konusunda daha etkili olmasını önlemiştir. 1967 baharında alınan, para hacmini ve kredileri daraltıcı tedbirlerin 1968 baharında tekrar edileceği tahmin edilmemekte, bu sebeple özel sektörün daha yüksek bir yatırım oranını gerçekleştirmesi beklenmektedir.

Özel teşebbüs ve kamu sektörü yatırım oranlarındaki bu değişmeye rağmen, 1968 programının yatırım toplamı gerçekleştirilebilecek midir? Tahmin ettiğimiz hızlı fiyat artışları ve dış ödeme güçlükleri yüzünden bunda şüpheli olmak gerekmektedir. Cari fiyatlarla program seviyesine yaklaşılsa dahi sabit fiyatlarla program seviyelerinin altında kalınacağı şimdiden söylenebilir.

# banka

meslek  
ve fikir  
dergisi

## IV.

# Cildi Ciltli Olarak

Fiatı : 40.— T.L.

Dergi Adresinden Temin Edilebilir.

P. K. : 769 — Karaköy - İSTANBUL

## PIYASA DURUMU

Hazırlayan: Yıldırım KILKIŞ

### 1 — PIYASA HABERLERİ :

#### A — İç Ticaret :

Pamuk piyasası 1968 yılına çok hareketli başlamıştır. Ocak ayı zarfında bilhassa İzmir Borsasında muamele hacmi çok olmuş ve fiyatlar 15-20 kuruş civarında artış göstermiştir. Bunun sebebi, dış piyasalardaki talep ve bağlantılardır. Fiyat yükselmeleri iç piyasa alımlarında tereddüt yaratmıştır. Özellikle Sümerbank'ın mübayaada isteksiz oluşu dikkati çekmektedir.

İncir ve üzüm satışları durgundur. Fiyatlar bu sebeple sabit kalmıştır. Mevsim itibarile görülen bu durgunluk normal karşılanmaktadır.

Fındık piyasaları ise Ocak ayında canlıdır. Dış piyasalardan gelen taleplerin muamele hacmine ve fiyatlara tesiri olmaktadır.

#### B — Dış Ticaret :

4 Ocak 1968 de XX. Kota ilân edilmiş ve yeni ithâl rejiminin 31. maddesile mutemetlik müessesesine bir takım tahditler getirilmiştir. İthalâtçı çevrelerin bu konudaki itirazları tesirini göstermiş ve 31. maddenin XX. Kotadan evvelki muamelelere teşmil edilmeyeceği Resmî Gazete ile 18 Ocak 1968 tarihinde ilân edilmiştir.

Anlaşmalı Memleketlerle olan ticarî anlaşmaların 1968-69 devresi için yenilenmesi hazırlıkları yapılmaktadır. İlk olarak Doğu Almanya Ticaret Hey'eti ile müzakereler 1 Şubat 1968 tarihinde Ankara'da başlamış bulunacaktır. Anlaşmalı Memleketler menşeli sınaî tesislerin memleketimizde kurulması dolayısıyla, yeni anlaşmalarda sanayici kontenjanları sütununun yer alması için çalışılmaktadır.

#### C — Sanayi :

Sanayi alanında gelişmenin hızlanması herkesce arzu edildiğinden, 1968 yılına 4. Sanayi Kongresi ile başlamak memnurluk yaratmıştır. Bu Kongrede Sanayi Bakanı Mehmet Turgut, 1968 yılında 3. Demir-Çelik Sanayiinin ve motör ve otomobil fabrikalarının temellerinin atılacağı müjdelemiştir.

İstanbul Sanayi Odasının kayıtlarına göre, 1967 Aralık ayında yeni kurulan sınaî tesislerin başlıcaları şunlardır:

Mensucat kolunda 1 firma, metal sanayinde 16 firma kurulmuştur. Kimya sanayiinde de 5 firma kurulmuştur. Toplam olarak 20 milyon TL. sermayeyi aşan bu

yeni 26 firmada 312 işçi çalıştırılmaktadır. Bu 26 firmadan «Mukavva Sanayii ve Ticaret A.Ş.» kendi sahasında üretimde bulunacaktır. Yine komple akümülatör ve kurşun oksit imâl etmek üzere yeni bir firma daha kurulmuş bulunmaktadır.

## II — PİYASA HAREKETLERİ :

### A — Dokuma Sanayii Mamûlleri :

#### a) Yünlü Dokuma

Piyasa hareketlidir. Kış mevsiminin şiddetli geçmesi, talebi etkilemiştir. Bu durumun devamı beklenmektedir, ancak fiyatların talep dolayısıyla arttığı müşahede edildiğinden, talebin yavaşlaması da mümkündür.

#### b) Pamuklu Dokuma :

Pamuklu dokuma piyasasında az hareket vardır. Bu durum normal olup, bu devrede daha fazla canlılık beklenmemelidir. Şubat ayı ortasından sonra veresiye satışlar yolu ile Anadolu tacirlerine sevkiyatın gelişeceği ifade olunmaktadır.

### B — İnşaat Malzemesi :

#### 1) Yuvarlak Demir :

Şiddetli kış havasının, Yılbaşı ve Ramazan gibi tatil günlerinin bir araya geldiği bu devrede inşaat faaliyetleri âdeta durmuştur. Satışların geçen aya nazaran %60 yavaşlaması fiyatlarda ancak cüz'î gerilemeler göstermiştir. 2-5 kuruş arasındaki bu gerilemenin, Macaristan'dan 20.000 tonluk kütük ithali için akreditiflerin açılması sonucu, daha da devam etmesi beklenmektedir.

1968 Ocak ayı içinde fabrika satış fiyatları şöyledir:

6 mm. lik firkete	195 — 200	Krş.
6 mm. lik kangal	190	»
8 mm. lik	185	»
10—12 mm. lik	183 — 185	»
14 mm. lik	182	»
16— 2 mm. lik	180	»

#### 2) Profil Demir :

Profil demir piyasasında biraz yavaşlama görülmekte ise de, bu durum fiyatlara tesir etmemiştir. 1967 Aralık ayında Bulgaristan'dan 500 ton kadar 8-10 mm. lik U demiri ithâl edilmiştir. Karabük mamûllerine nazaran 20-25 kuruş daha ucuz olan bu mallar alıcı bulmaktadır. 1968 Ocak itibarile fiyatlar şöyledir:

	Köşebent	T demiri
20X20X3	Yok	—
25X25X3	230	270
30X30X3	225	280
35X35X3	240	270
40X40X4	220	270
50X50X5	225	265

Kullanış bakımından tercih edilen profil demir fiyatlarında bir gerileme beklenmektedir.

### 3) Çimento :

Geçen devredeki tahminlerimizi doğrulayan durum gerçekleşmiş ve çimento fiyatları gerileyerek fabrika satış fiyatından ihtiyaç sahiplerine satılmaya başlamıştır. Çimento, Darıca ve Kartal fabrikalarından şantiye teslimi 9,5 TL. dan muamele görmektedir.

İnşaat mevsiminin başlangıcından evvel üretim kapasitelerini 100.000 ton ile arttırmak isteyen Darıca ve Kartal fabrikalarından başka Zeytinburnu fabrikası da tam kapasite ile üretim imkânı verecek şekilde tamirata başlamıştır. Bu durum 1968 yılındaki taleplerin karşılanması için olumlu ise de 1968 Mart ayından itibaren fiyat oynamaları beklenmelidir.

Beyaz çimento satışları normaldir. Pınarhisar mamülleri 32, Bartın mamülleri 33 - 34 TL. nda muamele görmektedir. İstikrarlı durumun devamı beklenmektedir.

### 4) Karo Fayans :

Karo fayans piyasası, tahminlerin aksine hareketli geçmiştir. Buna rağmen fiyatlar sabit kalmıştır. Üretim yeterlidir ve ciro iskontosu uygulanmaktadır. Boz-öyük fabrikası kalite standardında başarılı görülmektedir.

1968 Ocak ayında, karo fayans fiyatları şöyledir: Yerli ekstra 95-96 kuruş, standard 92-93 Krş., üçüncü 80-92 krş.

### 5) Kereste :

Piyasa durgundur. Fiyatlar uzun müddettenberi değişmemektedir. Bu durumun önümüzdeki devrede de aynen devam edeceği anlaşılmaktadır.

### 6) Pencere camı :

Pencere camı piyasası da mevsim sebebiyle durgundur. Dolayısıyla fiyatlar hareketsiz kalmıştır. Buzlu cam stokları yeterli olup, fiyatları 26-27 TL. arasındadır. Mevsim tesiriyle bu piyasanın daha bir müddet sakin kalacağı anlaşılmaktadır.

## C — Gıda Maddeleri :

### 1. Bakliyat ve Pirinç :

Bakliyat piyasasındaki durgunluk devam etmektedir. Bu durumun bir devre daha aynı şekilde kalacağı anlaşılmaktadır. Mevcut stokların yeterli olması ve talebin durgunluğu bu piyasada fiyat hareketlerinin olmayacağını göstermektedir.

Pirinçte ise piyasa biraz hareketlidir. Bu durum Bersani fiyatlarında biraz yükselme göstermiştir. Diğer pirinç cinslerinin fiyatları oynamamıştır.

### 2. Zeytinyağ ve Diğer Nebatî Yağlar:

1968 Ocak ayı içinde yemeklik nebatî yağlar ve margarinler piyasası normal canlılığını devam ettirmiştir. Arz yeterli olmakla beraber diğer hayvanî menşeli yağların yüksek fiyatlarının margarin fiyatlarına tesir etmesinden endişe edilmektedir. Yemeklik margarinler toptan 570-640 kuruştan, kahvaltılık margarinler 710-725 kuruştan satılmaktadır. Ayçiçeği yağı 460-470 kuruş çıplak, keten yağı 600-775 kuruş tenekeli, pamuk yağı 470-550 kuruştan muamele görmüştür.

### 3. Beyaz Peynir :

Beyaz peynir piyasası normal canlılığını muhafaza etmektedir. Hava şartları dolayısıyla stok hareketleri yavaşlamış ve (teneke) fiyatlarda 5-12 TL. aras nda bir

artış müşahade edilmiştir. Önümüzdeki devrede fiyatlardaki artışın devamını beklenmektedir.

1968 Ocak ayı içinde fiyatlar şöyledir: (Teneke) Tam yağlı 165-180 TL. Yarım yağlı 160-175 TL., yavan 90-100 TL.

### D — Altın Fiyatları :

1968 Ocak ayında altın fiyatlarının seyri şöyledir : (TL)

	Cumhuriyet	Reşat	İngiliz
8.1.1968	104.—	183.—	126.—
15.1.1968	105.—	184.—	126.—
22.1.1968	104.50	182.50	126.—

### E — Toptan Eşya Fiyatları İndeksi :

1958 = 100 itibarile İstanbul toptan eşya fiyat indeksi, 1967 Aralık ayında 151,9 olmuştur. 1967 Kasım ayı indeksi 159,0; 1966 Aralık ayı indeksi ise 152,4 idi.

### F — Dış Ticaret :

1967 Kasım ayına ait resmî istatistikler, Dergimiz baskıya verilinceye kadar elimize geçmediğinden, bu sayımızda aşağıdaki bilgilerin verilmesi ile yetinilmiştir.

#### 1. İhracat :

1967 Kasım ayı ihracatı 75,2 milyon dolar'dır. 1966 yılının Kasım ayında 52,1 milyon dolar olan ihracatımızın 1967 Kasım ayında gösterdiği rekor artış, 1967 yılının Ocak-Kasım devresinde de önemli artış olmasını sağlamıştır. Bu suretle 1967 yılının 11 aylık ihracatı 445.566.000 dolara ulaşmıştır. Bu rakam 1966 yılının ilk 11 ayında 410.552.000 dolar idi.

İhracatımızdaki yükseliş özellikle tütün, pamuk fındık ve kuru üzümde olmuştur. 11 aylık ihracat döneminde, 1967 yılında kaydedilen gelişme, ziraî ürünlerde 41,9 milyon doları bulmuş, bu suretle yükseliş oranı % 13,41 olmuştur. Buna mukabil, maden ihracında % 10,94 (2,3 milyon dolar), sanayi mamüllerinde % 5,97 (4,6 milyon dolar) azalma kaydedilmiştir.

#### 2. İthalât :

1967 Ocak-Kasım ayı ithalâtı geçici rakamlarla 621.869.000 dolardır. Bu rakam 1966 Ocak-Kasım devresinden 26,8 milyon dolar daha azdır. İthalâtın azalmasının başlıca sebepleri, proje kredileri ile özel yabancı sermaye kaynaklarından yapılan ithalâtın düşük olmasıdır.

*Devamlı olarak*

# Gelişen imalât Gelişen kalite Gelişen servis



Kendi sahasında Türkiyenin en güçlü ve modern teşkilâtını kurarak 11 yıldanberi çeşitli elektrikli ev aletleri imal eden ARÇELİK, kalitesini geliştirmiş, fiyatlarını indirmiş ve böylece kaliteli mamullerinin uygun fiyatlarda satın alınabilme imkânını halkımıza sağlamıştır.

Diğer taraftan memleket çapındaki ARÇELİK Servisi, Arçelik sahiplerinin her türlü bakım ve parça ihtiyacını anında karşılayarak Arçelik mamullerinden azami randıman almanızı sağlamaktadır. Eskiden vitrinlerde seyredilen mamuller şimdi Arçelik sayesinde en mütevazı Türk yuvasında dahi sevinçle kullanılıyor...

*Türk halkının mutluluğunu sağlıyor.*

# ARÇELİK

*Hergün dünden ilerde*



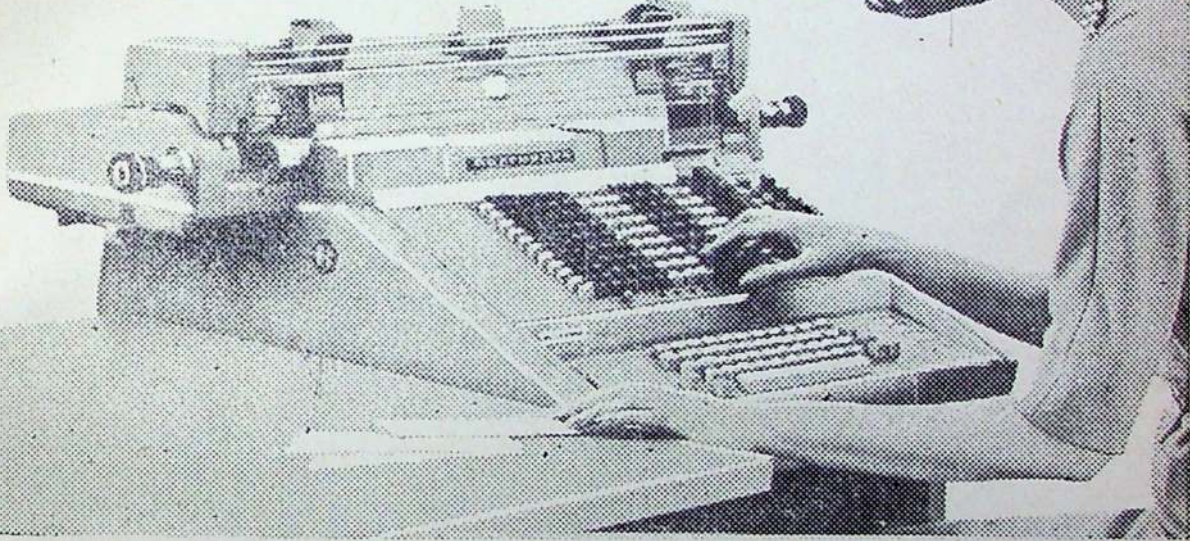


**Türkp petrol**

İLK MİLLÎ PETROL DAĞITIM ŞİRKETİ

# Fevkalâde güçlü, elektronik Burroughs E1100 muhasabe makinesi

- \* 1/100 saniyede çarpma
- \* Otomatik karar verme
- \* Elektronik hafıza
- \* Her hizmete intibak kabiliyeti



**Bir tek** makinenin **bir günlük** veriminden birkaç örnek:  
**Sanayide :**

1.500 kişinin günlük işçilik dağıtımı. (Her biri için ortalama 3 iş emri "mal nev'i" itibariyle 4.500 dağıtım)  
300 iş emri ve 100 departman itibariyle işçilik saat tutar ve ortak gider yekûnları.

Her işçi için günlük ve aylık müteselsil kazanç vesikası.  
Ay sonlarında 2 gün içinde tediye zarfı ve bordrolar.

**Bankacılıkta :**

Günde 400 teminat senedi itibariyle Karşı Bankaya İhbar Mektubu-Müşteriye Masraf Dekontu-Risk veya Depo Kartı-Primanota, bir çırpıda tanzim edilir.

Senet bedelini ve valörünü yazmakla; Gün-Komisyon-Vergi-Masraf-Sâfi tutar, tamamen otomatik hesaplanıp aralıksız işlenir.

**Ticari tatbikatta :**

Beheri ortalama 5 mal nev'i ihtiva eden 400 fatura ve bunların otomatik iskonto, gider vergisi v.s. hesapları.



## Burroughs

**Türkiye Distribütörü :**

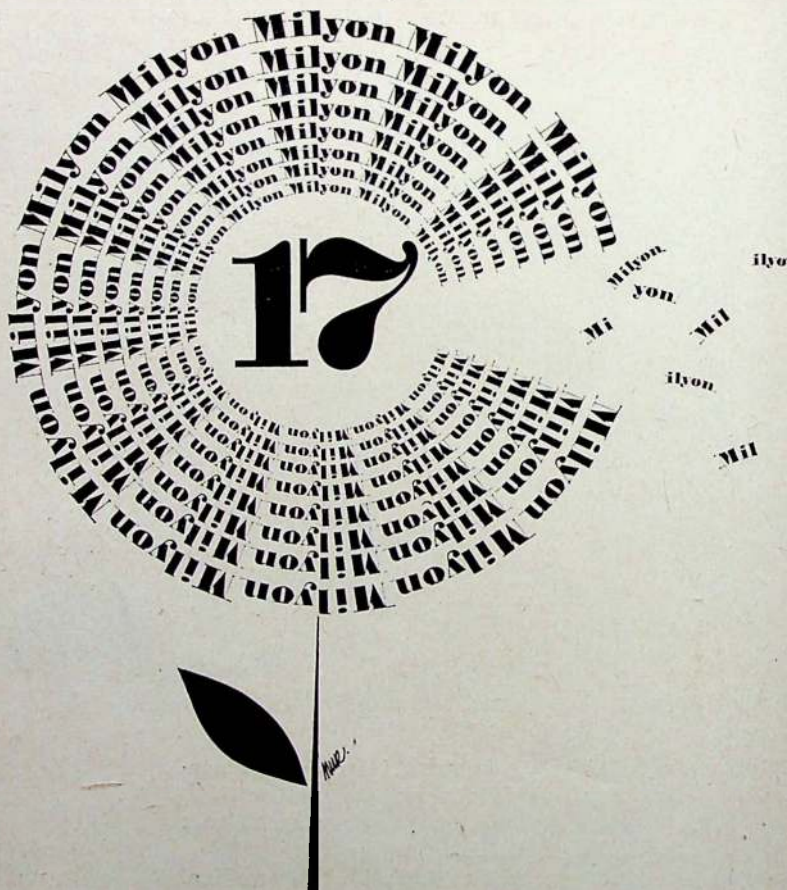
**KOÇ - BURROUGHS TİC. A. Ş.**

İstiklâl Cad. 347, Beyoğlu - İstanbul

Tel. : 49 97 10

Tafsilât ve makine üzerinde izahat için mütehasşislarımız emrinizdedir !

1968 YILINDA



MİLYONLARDAN BİR DEMET

**T.C. ZİRAAT BANKASI**